

**Vətəndaşın
büdcə bələdçisi:
2005-ci maliyyə ili**

**A citizen`s
budget guide:
2005 financial year**

“Ekspert” iqtisad jurnalı
Bakı şəhəri,
M.Muxtarov küç., ev 9, mən.40a
Tel: (99412) 492 20 21
Faks: (99412) 498 44 31
E-mail: ekspert@azeronline.com
Website: www.ekspert.az

Müəlliflər qrupu: Azər MEHTİYEV
Qubad İBADOĞLU
Rövşən AĞAYEV
Samir ƏLİYEV

Kitab **Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondunun** maliyyə dəstəyi ilə çap olunub.

Artıq 2005-ci ilin dövlət büdcəsi fəaliyyətdədir. Bir qədər əvvəl ümidli niyyət və xoş arzu ilə yolu gözlənilən dövlətin ən ümdə planı yalnız istehsal, istehlak üçün deyil, həm də müstəqil Azərbaycanın iqtisadi bazasının möhkəmlənməsi üçün əsaslı təməldir. Kitabda bu kolliziya ana xətt kimi şərh edilmişdir. Dövlət büdcəsi ilə tanışlıq onun vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında hər bir kəsə - sadə adamlara da, məmurlara da birgə fəaliyyət göstərmək üçün müsbət təsir edəcəyinə əminlik yaradır.

Kitab geniş maraq dairəsini əhatə edir, tələbələrədən başlamış elm adamlarına, media nümayəndələrindən tutmuş bütün təbliğat xidməti adamlarına - bir sözlə hər bir Azərbaycan vətəndaşına faydalı bilgi vəsaitidir.

Dövlət xoşbəxt yaşatmaq üçündür

Biz o zamanədə yaşayırıq ki, üzvü olduğumuz cəmiyyətin həyatını, bütün rəngarəngliyini üfqi və şaquli vəziyyəti ilə - büllur şəffaflığı ilə görmək, anlamaq, dərk etmək zərurəti günün gerçəkliyinə çevrilir. Bütün bu təfsilatı görüntülər içərisində birisi bilavasitə hər günümüz, ayımız, bütövlükdə ilimizlə bağlıdır. Bu, dövlət büdcəsidir. Ölkənin Milli Məclisinin təsdiqi ilə hökm - fərman olmuş ali sənəddir. Məhz bu elə bir möhtərəm sənəddir ki, ana yazımızın xalqın hüquq və vəzifələri haqqında göstərişlərinin cəmiyyət və dövlət tərəfindən necə həyata keçirilməsinin geniş mənzərəsini yaradır.

Kitabın qarşısında duran məqsəd də bundan ibarətdir - qoy hər kəs bilsin ki, Azərbaycan dövləti, tarixi baxımdan çox gənc olan respublika xalqın həyatını tənzimləmək, vətəndaşların hələ də xilas ola bilmədiyi kasıblıq kimi dəhşətli bir yükün altından çıxmaq və inkişaf etmiş ölkələrin səviyyəsinə yüksəlmək üçün hansı iqtisadi vasitələrlə iş aparır, hansı sahələrin daha tezliklə dirçəlməsinə xüsusi diqqət yetirir. Xoşhallıq üçün təkə onu göstərsək kifayət edər ki, içərisində olduğumuz 2005-ci ilin dövlət büdcəsi, öz pul ifadəsində 9 trilyon 422 milyard manat olmaqla ötən 2004-cü ilə nisbətən 25,3% çox proqnozlaşdırılır.

Bu dördə bir artım insanlar üçündür - onların maddi və mənəvi təkamülü, dolanışqı və güzəran qayğılarından, rahat həyata addımlar atılmasından ötrüdür. Dahi Aristotel min qat haqlı imiş bu hikmətli kəlamları deyəndə: "Dövlət, ümumiyyətlə yaşamaq üçün deyil, xoşbəxt yaşamaq üçün, ləyaqətli həyat naminə, kamil və mənəli həyat sürmək üçün qurulur".

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin tutduğu yol da məhz belədir - insan hazırkı məhrumiyyətləri dəf edib səadət yoluna çıxmalıdır. Əgər büdcədə nəzərdə tutulmuş bir rəqəm üzərində düşünsək, bu, fikrimizin təsdiqi üçün kifayət edər. Büdcə ayırmalarında təhsil xərclərinin payı 17,8% nəzərdə tutulub. Bu, iki il bundan əvvəl təhsilə ayrılan

vəsaitdən 608 milyard manat (yaxud 51,8%) çoxdur. Və ya ötən ilkindən 224 milyard manat artıqdır.

Bu, cəmiyyətin inkişafının bel sütunu olan elm, təhsil önündə açılan geniş qapılardır.

Ancaq bildiyiniz kimi, dövlət büdcəsi təkcə xərclərin təsnifatını vermir, milli gəlirin mənbələrini də göstərir. Bu, büdcə gəlirinin strukturunda öz əksini tapmışdır. Belə ki, gəlirin 70,4%-i Vergilər Nazirliyinin, 15,4%-i Dövlət Gömrük Komitəsinin, 14,2% isə sair daxilolmaların payına düşür.

Biz çalışmışıq ki, büdcədə tam şəffaflyq yaradaq. Bu ona görə vacibdir ki, hər bir təşkilatın, idarə və müəssisənin qanunvericiliyə görə vergi və ödənişləri də, onlara ayrılmış məbləğ də nəinki başçılara, həmçinin hər bir vətəndaşa aydın olsun, dövlət orqanlarının da, ictimaiyyətin də fəaliyyəti aktivləşsin.

Hökumət 2005-ci il üçün aşağıdakı sahələr üzrə büdcə mesajı təqdim edir: enerji daşıyıcılarının qiymətinin artması ilə əlaqədar ünvanlı kompensasiyaların verilməsi; sosial müavinətlərin məbləğinin artırılması; büdcə sferasında çalışanların əmək haqlarının artırılması; sosial sığorta haqlarının azaldılması; enerji daşıyıcılarının qiymətində artım və s.

Bunlar haqqında kitabda, qısa da olsa, şərhlər verilib. Beləliklə, milli gəlirin mənbəyi və istehlakı - çağdaş iqtisadi, siyasi imkanlar və tələblər səviyyəsində gerçəkləşdirilib, gəlirlər məxariclə tarazlaşdırılıb.

Ümid edirik ki, ümumilikdə ölkəmizin, məxsusən hər bir kəsin inkişafı işinə töhfə olan kitab cəmiyyətdə rəğbətlə, vətəndaş marağı və ehtiramı ilə qarşılanacaqdır.

Hökumətin əhaliyə 2005-ci il üçün büdcə mesajı

Hələ ötən ilin ortalarından -növbəti il üçün dövlət büdcəsi layihəsinin hazırlanması üzərində işlərin intensivləşdiyi başlayaraq hökumət əhaliyə 2005-ci ildə görəcəyi işlərlə bağlı mesajlar verməyə başlamışdı.

İl ərzində hökumətin cəmiyyətə ünvanladığı bir sıra vədlər 2005-ci ildən reallaşdırılmağa başlayır və artıq qüvvədə olan büdcə paketində bu məsələlər öz əksini tapıb. Həmin mesajları ayır-ayrılıqda diqqətdən keçirək.

Əmək haqqının və pensiyaların minimum məbləğinin artırılması nəzərdə tutulur

2005-ci il yanvar ayının 1-dən etibarən minimum əmək haqqı (MƏH) 25% artırılaraq 125 min manata çatdırılır. Bunun üçün büdcədən 268 milyard manat ayrılması nəzərdə tutulur. Maliyyə Nazirliyinin məlumatına görə, MƏH-in artımı dövlət müəssisələrində çalışan bütün kateqoriyalardan 550 min nəfərin məvacibinə təsir göstərəcək.

MƏH-in artımı bir sıra sosial ödənişlərin və pensiyaların da artımına səbəb olacaq. 2005-ci ildə pensiyaların minimum məbləği 25% artırılacaq. Bu halda 1993-96-cı illərdə pensiyaya çıxanların pensiyası ən azı 155-160 min manat olacaq. Hökumət pensiyaların aşağı həddinin minimum əmək haqqı səviyyəsinə çatdırılmasını planlaşdırır. 2005-ci ildə pensiyaların artırılmasına 104 milyard manat ayrılacaq. Artım 600 min pensiyaçını əhatə edəcək.

2005-ci ildə dövlət büdcəsindən transfert formasında müavinətlərin ödənilməsi məqsədilə ayrılacaq 621 milyard manat vəsait

tin 426,8 milyard manatı işləməyən əmək pensiyaçılarının pensiyaya və müavinətlərinin minimum məbləğinin 125 min manata çatdırılmasına yönəldiləcək.

↳ Enerjidaşıyıcılarının qiymətinin artması ilə əlaqədar ünvanlı kompensasiyaların verilməsi gözlənilir

2004-cü ildə Tarif Şurası əhaliyə satılan qazın hər kub metrinin satış qiymətini 4,2 dəfə artırılması barədə qərar qəbul etmişdi və hökumət bununla əlaqədar əhaliyə ünvanlı kompensasiyaların verilməsini nəzərlə tutmuşdu.

Artıq 2 noyabr 2004-cü ildə təbii qazın qiyməti təxminən 2,5 dəfə artırılıb. Əgər əvvəllər

istehlakçılar hər 1000 kub metr qaz üçün 35560 manat ödəyirdilərsə, bundan sonra 81000 manat xərcləməli olacaqlar. Digər kateqoriyalar (müəssisələr) üçün isə həmin məbləğ 236000 manat müəyyən olunub. Əhaliyə satılan qazın tariflərinin artırılması hesabına 2005-ci ildə aztəminatlı vətəndaşlara kompensasiya ödənişi üçün 34 milyard manat vəsait ayrılıb.

Nazirlər Kabineti təbii qazın satış qiymətinin artırılması ilə bağlı əhaliyə veriləcək kompensasiyanın məbləğini müəyyənləşdirib. Bundan sonra hər ailə 5200 manat kompensasiya alacaq və bu, 538 min nəfəri əhatə edəcək.

Kompensasiya II Dünya müharibəsi iştirakçıları və əlilləri, Qarabağ müharibəsində şəhid olmuş şəxslərin həyat yoldaşları, müharibə əlillərinə bərabər tutulan vətəndaşlar, 20 Yanvar əlilləri, şəhid ailələri, Çernobıl əlilləri, II Dünya müharibəsi illərində arxa cəbhədə çalışdıqları üçün "Arxa cəbhədəki əməyinə görə" medalını alanlar, əmək və müharibə veteranları, məcburi köçkünlər,

həmçinin bu kimi digər kateqoriyalara aid edilən şəxslərə veriləcək.

↪ Sosial müavinətlərin məbləğinin artırılması nəzərdə tutulur

Yeni doğulan uşağa görə verilən 70 min manat məbləğindəki müavinət 2005-ci ildə 150 min manata qaldırılacaq. 2005-ci ildə də uşaq pulunun məbləği 9 min manat qalacaq. Hazırda sözügedən müavinəti 1 milyon 600 min uşaq alır. Gələcəkdə ünvanlılığı təmin etməklə, uşaq pulu alan ailələrin sayını azaltmaq və bununla da uşaq pulunun məbləğini yüksəltmək nəzərdə tutulub.

2005-də məcburi köçkünlərə yemək xərci kimi verilən aylıq müavinətlərin məbləği 5000 manat artırılaraq 30000 manata çatdırılıb. Bu məqsəd üçün dövlət büdcəsindən əlavə olaraq 29.8 milyard manat vəsait nəzərdə tutulur. Xatırladaq ki, bu məbləğ 25 min manat olub.

Bu il ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşlərdə iştirak etmiş və müharibə veteranı statusu qazanmış vətəndaşlara adambaşına ayda 25 min manat müavinət verilməsi nəzərdə tutulur ki, 2005-ci ilin dövlət büdcəsində bu məqsəddə 25 milyard manat ayrılması proqnozlaşdırılıb.

1941-1945-ci illər müharibəsi veteranlarına qələbənin 60 illiyi ilə əlaqədar birdəfəlik yardımın verilməsi üçün 3 mlrd.manat vəsait nəzərdə tutulub.

Validəyini müddətli hərbi xidmətdə olan uşaqların aylıq müavinətinin artırılmasına 1.5 mlrd.manat, dəfn üçün müavinətlərin artırılmasına 12.5 mlrd. manat, uşağın anadan olmasına görə birdəfəlik müavinətin artırılmasına 8.8 mlrd.manat vəsait ayrılıb.

↳ **Büdcə sferasında çalışanların əmək haqlarının artırılması gözlənilir**

“Dövlət qulluğu haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə və “İnzibati və yardımçı vəzifələrin Təsnifat Toplusu”na uyğun olaraq dövlət orqanları işçilərinin əməyinin ödənilməsi sisteminin təkmilləşdirilməsi, dövlət orqanları işçilərinin yeni vəzifə maaşları sxeminin,

inzibati və yardımçı vəzifələr üzrə vəzifə maaşının minimum məbləğinin və dövlət qulluğu vəzifələrinin təsnifatına müvafiq olaraq vəzifə maaşlarının miqdarının müəyyən edilməsi məqsədilə qanunvericilik, icra və məhkəmə orqanlarında yeni əmək haqqı sisteminin tətbiqi üçün 2005-ci ilin dövlət büdcəsində 154.2 mlrd.manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət qulluqçularının vəzifə maaşlarının yeni sxeminin şamil edilmədiyi 22 büdcə təşkilatında çalışan işçilərin (Mərkəzi Seçki Komissiyasının İnformasiya Mərkəzi, Dövlət İdarəçilik Akademiyası, Milli Elmlər Akademiyası, Milli Ensiklopediya, Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkəti, dövlət arxivləri və s.) vəzifə maaşlarının artırılması üçün 2005-ci il dövlət büdcəsində 17 mlrd.manat vəsait nəzərdə tutulub.

2005-ci ildə prokurorluq orqanlarında mülki işçilərin və hərbi prokuror olmayan digər hərbi qulluqçuların aylıq vəzifə maaşlarının artımı üçün 2.6 mlrd.manat nəzərdə tutulub.

↳ **Enerjidaşıyıcıların qiymətində artımın davam edəcəyi gözlənilir**

Məlum olduğu kimi, noyabrın 2-də Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə mazutdan başqa bütün neft məhsullarının pərakəndə satış qiymətləri artırılıb.

məti artırılıb. Bununla da avtomobil yanacağıнын, kerosinin, dizelin, maye qazın, sürtgü yağlarının qiyməti qalxıb. Ai-95 markalı benzin 2000 (əvvəlki qiyməti 1800 manat), Ai-93 1800 (1600), Ai-76 1600 (1500), Dizel 900 manata (750) qaldırılıb. Bu növ yanacaqların qiymətləri orta hesabla 10-15%, sürtgü yağlarının qiyməti növündən asılı olaraq 10-16%, koks və bitum 12%, sıxılmış qaz 20% artıb. Yanacağıнын qiymətinin artırılması ilə əlaqədar büdcəyə 5 milyon dollar daxil olacaq.

↪ **Metroda gediş haqlarının artırılması nəzərdə tutulur**

2005-ci ilin büdcəsində Bakı metropoliteninə 73 mlrd manat ayrılması nəzərdə tutulub. Bu isə metropolitenədə zərərin ödənilməsi və vaqon parkının yeniləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin 2004-cü ilə nisbətən 48 milyard manat az olduğunu göstərir. Dotasiya ilə işləyən metropolitenə ayrılan

vəsaitin azaldılması və enerji haqlarının qiymətinin gözlənilən artımı metroda gediş haqqının artımını labüd edir. Artıq 2005-ci ildə metroda gediş haqqının 2 dəfəyədək artırılması proqnozlaşdırılır.

↪ **Sosial sığorta haqlarının azaldılması diqqət mərkəzində olacaq**

“Sosial sığorta haqqında” Qanuna edilən dəyişikliyə görə, əmək haqqından məcburi sosial sığorta ayırmalarının həcmi

27%-dən 22%-ə endirilib. Bundan sonra sosial sığortaya işəgötürən tərəfindən 22%, işçinin özü tərəfindən isə 3% ayırmalar ediləcək. Qanuna edilən digər dəyişikliyə görə, qaçqın və məcburi köçkünlərin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına ayrılan humanitar vəsaitlərin (qrantlar və kreditlər) sərf olunması prosesində əmək haqqından sosial sığorta ayırmaları tutulmayacaq.

↳ Aqrar sahəyə diqqətin artması gözlənilir

Aqrar sahənin inkişaf etdirilməsi, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına aqrotexniki xidmətlə bağlı lizinq məqsədi üçün büdcədən 100 mlrd.manat vəsait nəzərdə tutulub. Kənd təsərrüfatı əmlakının sığortalanması məqsədilə sığorta haqqının dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına ödənilən hissəsi üçün büdcədə 654.1 mln.manat vəsait nəzərdə tutulub.

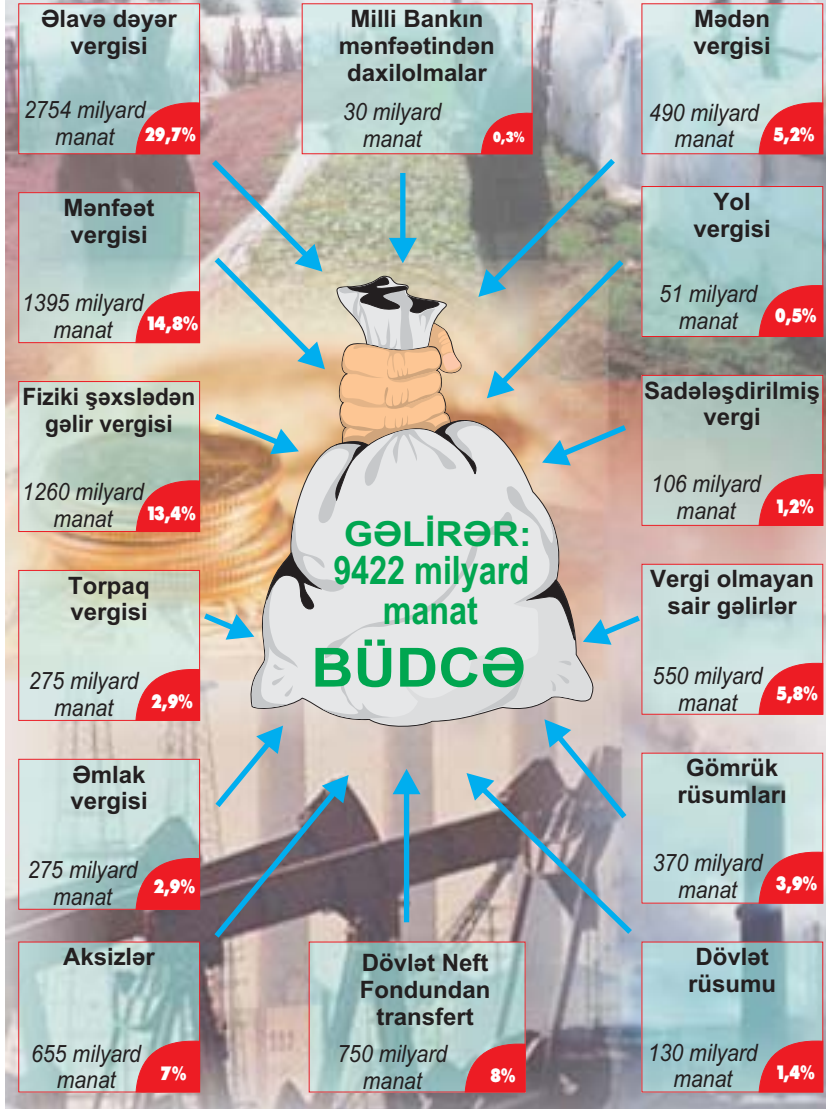

↳ Sahibkarlığa ayrılan vəsait artırılacaq

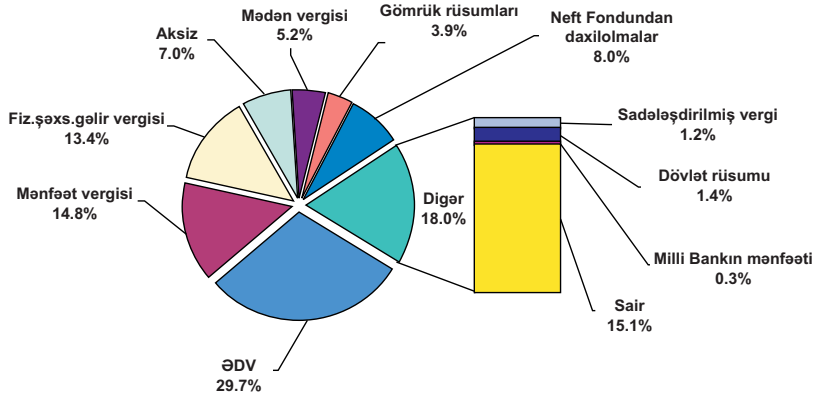
Kiçik və orta sahibkarlığa maliyyə dəstəyinin gücləndirilməsi, onların inkişaf etdirilməsi üçün hazırlanmış proqramların maliyyələşdirilməsinə 2005-ci il dövlət büdcəsində 200.1 mlrd.manat yönəldiləcək ki, bu da 2004-cü ilə nisbətən 2 dəfə çoxdur.

2005-ci ilin dövlət büdcəsi gəlirlərinin strukturu

2005-ci ildə dövlət büdcəsinin gəlirləri 9 trilyon 422 milyard manat proqnozlaşdırılıb ki, bu da 2004-cü ilin proqnozuna nisbətən 25.3% (1903,6 mlrd.manat), gözlənilən icraya nisbətən 20,1% (1575.6 mlrd. manat) çoxdur. Gəlirlərin ÜDM-də payı 19,7% təşkil edir.

Büdcə gəlirlərinin mənbələr üzrə strukturu

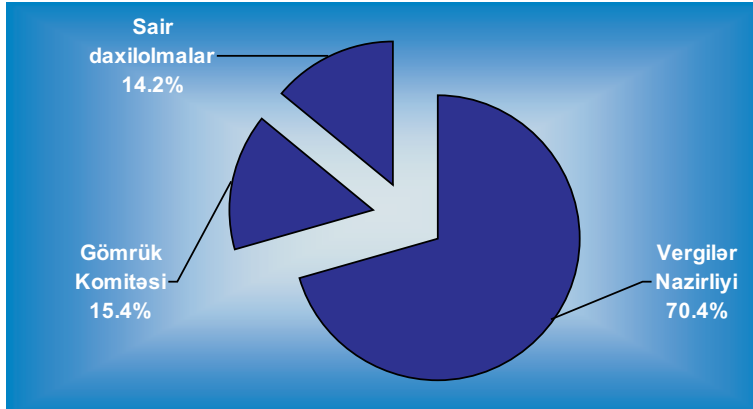
Büdcə gəlirlərinin strukturunda vergi orqanlarının payı 70.4 faiz, gömrük orqanları 15.4 faiz, sair daxilolmalar isə 14.2 faiz nəzərdə tutulur.

2005-ci ildə **Vergilər Nazirliyi** xətti ilə büdcəyə 6632 mlrd. manat və ya 2004-cü ilin proqnozuna nisbətən 35.3 faiz (1732 mlrd. manat) çox vəsait daxil olması nəzərdə tutulub.

Dövlət Gömrük Komitəsi üzrə büdcədə 1450 mlrd.manat gəlir planlaşdırılıb ki, bu da 2004-cü ilin proqnozuna nisbətən 20,8% (250 mlrd.manat) çoxdur.

Digər mənbələrdən dövlət büdcəsinə 2005-ci ildə 1340 mlrd.manat vəsaitin daxil olacağı proqnozlaşdırılır və bu, 2004-cü ilin proqnozuna nisbətən 78.4 mlrd.manat azdır. Bu gəlirlərin əsas hissəsini, yəni 56%-ni Dövlət Neft Fondundan müəyyən məbləğdə transfert (750 mlrd.manat), 27,3%-ni isə büdcədən

maliyyələşən təşkilatların büdcədənkənar vəsaitləri (366 mlrd.manat) təşkil edir.

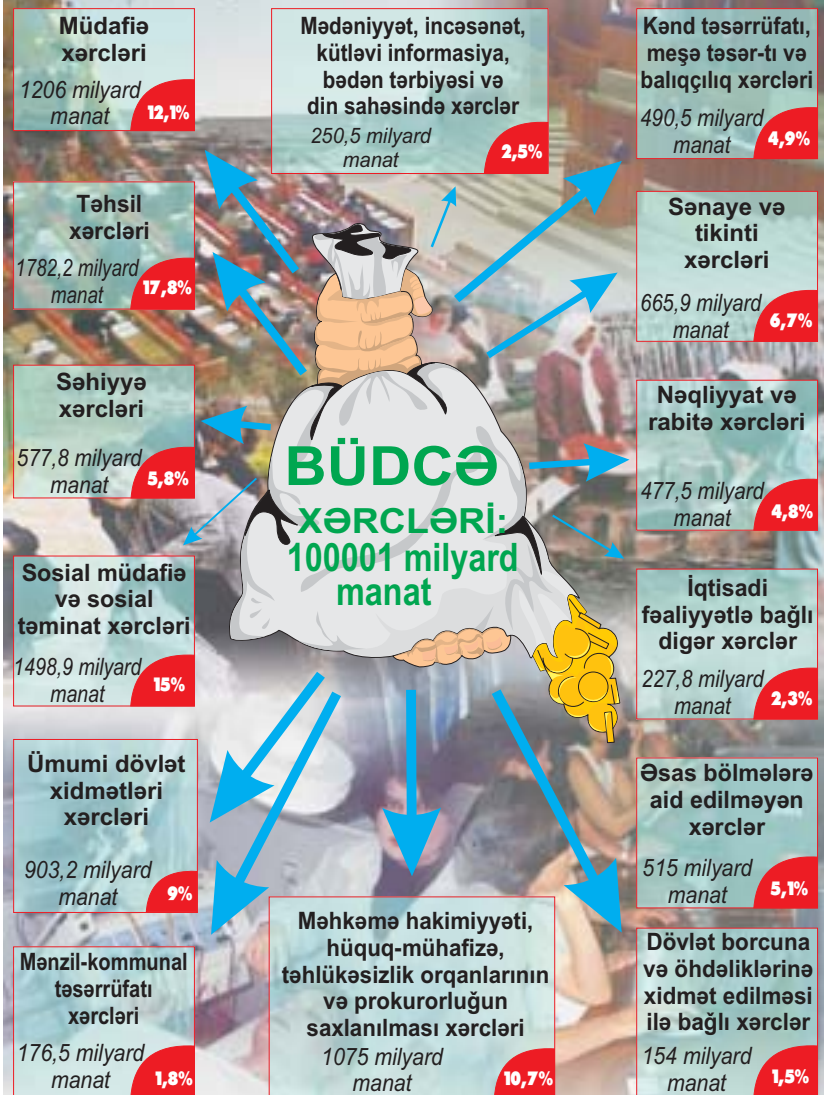
Büdcə gəlirlərinin formalaşmasında qeyri-neft sektorunun payının artması müşahidə edilir. 2005-ci il dövlət büdcəsinin gəlirlərində 2004-cü illə müqayisədə qeyri-neft sektorunun xüsusi çəkisi 0.4 bənd artaraq 61.3 faiz olacaq.

Büdcə gəlirlərində vergi daxilolmalarının payı 74,6 faiz, qeyri-vergi gəlirləri isə 25,4 faiz təşkil edir.

2005-ci ilin büdcə xərcləri 10 trilyon 1 milyard manat proqnozlaşdırılıb ki, bu, 2004-cü ilin proqnozu ilə müqayisədə 2 trilyon 167,6 mlyard manat (27,7%) çoxdur. Xərclərin ÜDM-də payı 20,9 faizdir.

Xərclərin strukturu və ayrı-ayrı xərc maddələrinin ümumi büdcə məharicində payı ilə bağlı növbəti fəsillərdə təfəssilatlı məlumatlar verilir.

2005-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərinin strukturu

Büdcədən hansı sosial qruplar bəhrələnir?

Klassik kapitalizmdən dövlət müdaxiləsinə

əsaslanan sosial bazar modelinə keçidlə əlaqədar XX əsrin ortalarından başlayaraq əhalinin sosial müdafiəsində, bütövlükdə sosial siyasətdə dövlət büdcəsinin rolunun artırılması, demək olar ki, inkişaf etmiş ölkələrin hamısında prioritet mövqə qazanmağa başlayıb. Bu ölkələrdə özündən asılı olmayan səbəblər üzündən gəlir

əldə etmək imkanını itirmiş, yaxud həmin səbəblərdən özünü yaşada biləcək səviyyədə qazancı olmayan sosial qrupları, aztəminatlı vətəndaşları və ailələri, fiziki məhdudiyətlərlə bağlı əmək bazarında rəqabət apara bilməyən insanları dövlət yaşadır və bir öhdəlik olaraq bu həmin dövlətlərin ana qanununda da təsbit olunub. Təsadüfi deyil ki, dövlətin “bütün vətəndaşların icbari orta təhsil alması”, “işləmək istəyən bütün vətəndaşların tam məşğulluğu”, “işləmək iqtidarında olmayanların minimum yaşayışı”, “qocalıq yaşına çatmış bütün vətəndaşların pensiya alması” və s. kimi standart təminatlarına hazırda inkişaf etmiş, hətta inkişaf etməkdə olan və keçid ölkələrinin hər birinin konstitusiyasında rast gəlmək olar.

Amma dövlət büdcəsinin benefisiarlarının siyahısı sosial müdafiəyə ehtiyacı olan ayrı-ayrı sosial qruplarla bitmir. Bütün ölkələrdə dövlət büdcəsindən maliyyələşən idarə və təşkilatlarda çalışan böyük işçi qüvvəsi ordusu var və onlar büdcədən məvacib

alirlar. Demografik vəziyyətdən və sosial-iqtisadi şəraitdən, həmçinin hökumətin yeritdiyi sosial-iqtisadi siyasətdən asılı olaraq müxtəlif ölkələrdə büdcədən bu və ya digər formada vəsait alan sosial qrupların və işçi qüvvəsinin sayı, onların aldığı müavinət və məvaciblərin səviyyəsi də fərqli olur. Bunun nəticəsidir ki, sosial məqsədlərə sərf olunan vəsaitlərin büdcədə xüsusi çəkisi də ayırı-ayrı ölkələrdə bir-birindən fərqlənir. Dünyada həmin göstərici təxminən 40-65 faiz intervalında dəyişir.

Rəsmi məlumatlara görə, 2004-cü ildə Azərbaycanın dövlət büdcəsinin 56 faizi sosial məqsədlərə yönəldilib. Ölkəmizdə büdcədən bəhrələnən sosial qrupların və büdcədən məvacib alan insanların sayına gəldikdə, bu, kifayət qədər geniş tərkibli və çoxsaylı kontingenti əhatə edir. Bura daxildir:

I. Büdcə sferasında çalışan işçilər - təxminən 700 min nəfər. Bu kateqoriyaya daxil olanlar dövlət büdcəsindən əmək haqqı formasında vəsait əldə edir. Onların əmək haqqı sisteminin təşkilində 2 mexanizm tətbiq olunur:

- *Təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, incəsənət, bədən tərbiyəsi və elmi-tədqiqat sahəsində çalışanların məvacibi Vahid Tarif Cədvəli əsasında tənzimlənir. Bu sənəd Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə təsdiqlənir. Adıçəkilən sahələrdə çalışan işçi qüvvəsinin sayı 450 min nəfəri ötür;*
- *Əmək haqqı müvafiq qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq ölkə prezidentinin müvafiq fərman və sərəncamları ilə tənzimlənən büdcə təşkilatlarının işçiləri. Bura əsasən dövlət qulluğunda, hüquq-mühafizə və məhkəmə sistemində, həmçinin qanunverici orqanda çalışanlar daxildir. Bu kateqoriya işçilərin ümumi sayı 250 min nəfərə yaxındır.*

Yeri gəlmişkən, büdcə sferasında orta aylıq əmək haqqı ölkə üzrə anoloji göstəricidən əhəmiyyətli dərəcədə geri qalır. 2004-cü ilin əvvəlinə həmin göstəricinin təxminən 250 min manat olduğu bildirilir.

II. Dövlət büdcəsindən müxtəlif təyinatlı pensiya, sosial yardım, sosial kömək və başqa sosial müavinət alan müxtəlif sosial qruplar - təxminən 3,0 milyon nəfərdir. Bu kateqoriyaya daxil olan sosial qrupların dövlət büdcəsindən aldığı vəsaitlərin məbləği, əsasən ölkə prezidentinin müvafiq fərman və sərəncamları ilə tənzimlənir. Həmin kontingentin tərkibi aşağıdakı kimidir:

- ***Sosial pensiyaçılar və onlara bərabər tutulan şəxslərə ödənilən pensiyalar.*** *Bura 85 min nəfərə yaxın şəxs daxildir. 2003-cü ilin sonuna olan məlumata görə, ölkə üzrə orta aylıq pensiyaların məbləği 119 min manat, sosial pensiyalar 93,4 min manat təşkil edib;*
- ***İşləməyən pensiyaçıların pensiyasına əlavələr - 1134 min nəfər.*** *Həmin müavinətlərə bu il 156,7 milyard manat xərclənməst nəzərdə tutulur.*
- ***Uşaq ailələrə dövlət müavinətləri - 1600 min nəfər.*** *Bu müavinətə ötən il 160 milyard manatadək vəsait xərclənib.*
- ***Müxtəlif sosial qruplara verilən müavinətlər və kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlər üzrə güzəştlərin əvəzinə verilən aylıq müavinətlər.*** *Ümumilikdə bu kateqoriyalar üzrə dövlət büdcəsindən müavinət alanların sayı 250 min nəfərə yaxın olub.*
- ***Qaçqın və məcburi köçkünlərin məskunlaşması ilə bağlı müavinətləri alanlar - təxminən 550 min nəfər.*** *2003-cü ildə bu məqsədlə dövlət büdcəsindən 107 milyard manat xərclənib.*

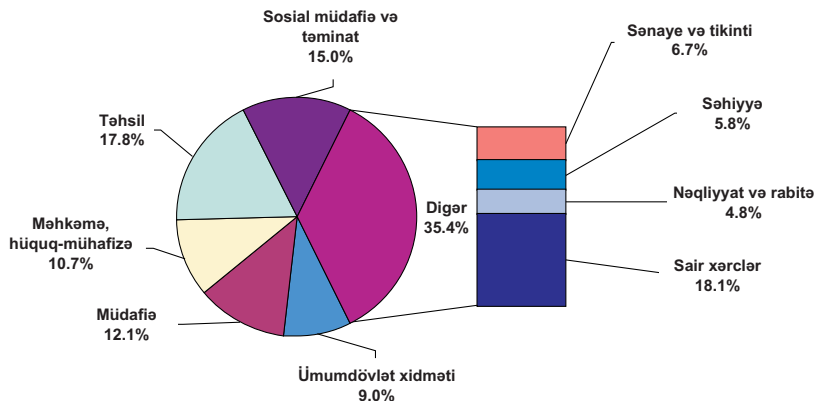
Beləliklə, təqdim olunan məlumatlardan göründüyü kimi, ölkə əhalisinin təxminən yarısından çoxu - 4,2 milyon nəfər dövlət büdcəsindən vəsait alıb: 700 min nəfərə yaxın büdcə sferasında çalışan işçi əmək haqqı, təxminən 3,5 milyon nəfər aztəminatlı və sosial müdafiəyə ehtiyacı olan şəxs sosial kömək və yardım formasında. Hesablamalara görə, 2003-cü ildə dövlət büdcəsinin təxminən 40 faizi, yaxud 2,4 trilyon manatı əmək haqqına və yuxarıda göstərilən istiaqamtlər üzrə sosial müavinətlərə xərclənib.

Büdcə xərclərinin təsnifatı

Büdcə xərcləri qanunvericiliyə uyğun olaraq iqtisadi, funksional, təşkilati və başqa prinsiplər üzrə qruplaşdırılır. Buna büdcə xərclərinin təsnifatlaşdırılması deyilir.

Büdcə xərclərinin funksional təsnifatı. Məlum olduğu kimi, dövlət bir çox funksiyaları yerinə yetirir: ölkənin müdafiəsini təşkil etmək üçün ordu saxlayır, ordunun maddi-texniki təminatı təşkil olunur, qanunlar qəbul edir və onlara əməl olunmasına nəzarət edir, əhaliyə dövlət hesabına səhiyyə və təhsil xidmətləri göstərilir, sosial müdafiəyə ehtiyacı olan əhali qruplarına (qocalar, əlillər, tələbələr, kimsəsiz uşaqlar və s.) müvafiq yardımlar göstərilir, mədəniyyətin və idmanın inkişafı diqqət mərkəzində saxlanılır, iqtisadi inkişaf məsələləri tənzimlənir və s. Dövlət büdcəsinin vəsaitləri də məhz dövlətin həmin funksiyaları yerinə yetirməsinə sərf olunur. Büdcə xərclərinin dövlətin yerinə yetirdiyi əsas funksiyalar üzrə qruplaşdırılmasına büdcə xərclərinin funksional təsnifatı deyilir.

2005-ci il üçün dövlət büdcəsinin xərclərinin funksional bölgüsü aşağıdakı kimidir.

Büdcə xərclərinin təşkilati təsnifatı. Məlum olduğu kimi, dövlətin qeyd olunan funksiyaları müvafiq məqsədlər üçün yaradılmış dövlət orqanları və təşkilatları tərəfindən yerinə yetirilir. Belə ki, ayrı-ayrı sahə və istiqamətlərdə dövlət siyasətinin işlənilməsi və həyata keçirilməsi üçün müvafiq nazirliklər yaradılır, sahələrarası məsələlər komitə, komissiyalar və ya işçi qrupları vasitəsi ilə təmin olunur, ayrı-ayrı xidmətlər üçün baş idarələr, agentliklər və ya xidmətlər qurulur; şəhər və rayon icra hakimiyyəti orqanları fəaliyyət göstərir; qanunlar Milli Məclis tərəfindən qəbul olunur; qanunların yerinə yetirilməsinə nəzarət prokurorluq və məhkəmə orqanları tərəfindən həyata keçirilir və s.

Dövlətin yerinə yetirdiyi vəzifə və funksiyalar müvafiq dövlət orqanları arasında bölündüyündən həmin funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün nəzərdə tutulan vəsaitlər də uyğun olaraq bu orqan və təşkilatlar arasında bölünür və onların sərəncamına keçir. Büdcə xərclərinin qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq vəzifə və funksiyaları həyata keçirən dövlət orqanları və təşkilatları üzrə qruplaşdırılmasına büdcə xərclərinin təşkilati təsnifatı deyilir.

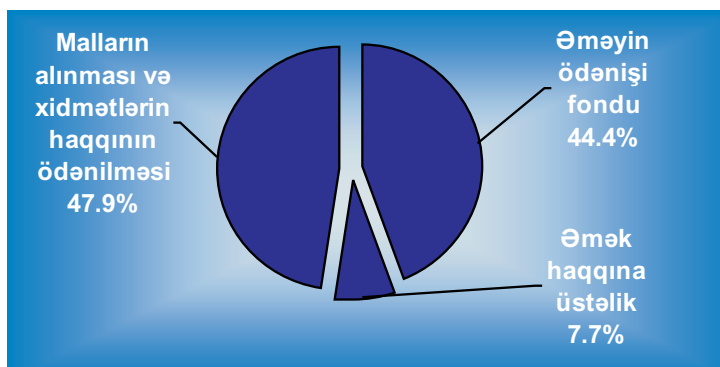
Deməli, bütün funksional istiqamətlər üzrə ayrılan xərclər eyni zamanda həmin vəzifə və funksiyaların həvalə olunduğu dövlət orqanları və təşkilatları arasında yerinə yetirdikləri işlərin həcminə uyğun olaraq bölünür.

Büdcə xərclərinin iqtisadi təsnifatı. Funksional istiqamətdən və sərəncamçı təşkilatdan asılı olmayaraq büdcədən müxtəlif məqsədlərə ayrılan vəsaitlər müvafiq müəssisə və təşkilatlarda iqtisadi təyinatı üzrə istifadə olunur: işçilərə əmək haqqı verilir, müvafiq işlərin və xidmətlərin təşkili üçün zəruri mallar alınır, kommunal, nəqliyyat və başqa xidmətlərin haqqı ödənilir, müvafiq obyektlər tikilir, təmir olunur və s. Buna görə də dövlət büdcəsinin xərcləri planlaşdırılarkən onlar əvvəlcə iqtisadi məzmununa görə qruplaşdırılır. Dövlət büdcəsi xərclərinin onların iqtisadi məzmununa görə qruplaşdırılması büdcə xərclərinin iqtisadi təsnifatı adlanır.

Dövlət büdcəsinin xərcləri iqtisadi məzmunu üzrə ümumi şəkildə aşağıdakı kimi təsnifləşdirilir:

1. Əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi. Buraya əməyin ödənilməsi fondu, əmək haqqına üstəlik xərcləri, ayrı-ayrı malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi, nəqliyyat və bütün növ kommunal xidmətlərin haqqının ödənilməsi, cari təmir xərcləri və s. aid edilir. 2005-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərinin 64.7 faizi, yaxud 6 trilyon 475.5 milyard manatı bu istiqamətə yönəldilir.

Büdcədən əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə yönəldilən vəsaitin özü də aşağıdakı istiqamətlərə bölünür:

2. Faizlər üzrə ödənişlər. Buraya daxili borc (o cümlədən, Milli Bankdan cəlb edilmiş kreditlər) üzrə ödənişlər və xaricdən (o cümlədən, Dünya Bankından və başqa beynəlxalq təşkilatlardan və xarici ölkələrdən) cəlb edilmiş kreditlər üzrə faiz ödənilməsi aiddir. 2005-ci ilin dövlət büdcəsində belə xərclərin payı 1 faizdən də azdır - cəmisi 85.2 milyard manat (büdcənin 0.85 faizi qədər).

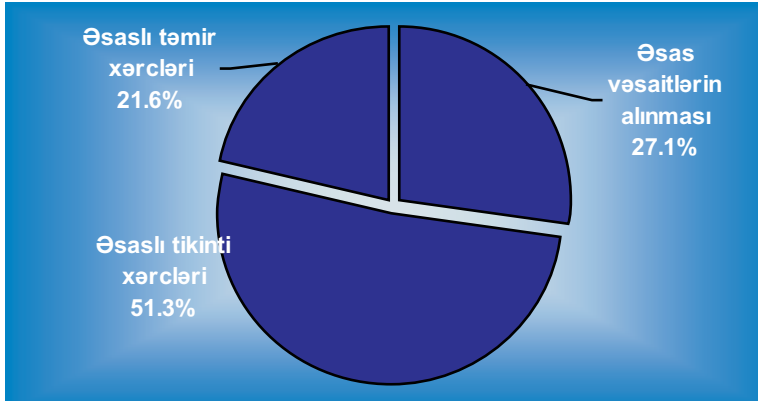
3. Subsidiyalar və cari ödənişlər (transfertlər). Buraya müəssisə və təşkilatlara subsidiyalar (o cümlədən müəssisə və təşkilatlar tərəfindən mal və xidmətlərin satışı zamanı yaranmış zərərin ödənilməsinə verilən dotasiyalar), yerli büdcələrə verilən subsidiyalar, əhaliyə ödənişlər (pensiylar, müavinətlər, təqaüdlər və s.), habelə beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı daxildir.

2005-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərinin 17.4 faizi, yaxud 1 trilyon 741.9 milyard manatı bu məqsədlərə yönəldilir.

Büdcədən subsidiyalara və cari ödənişlərə (transfərlərə) yönəldilən bütün vəsait aşağıdakı kimi bölünür:

- *Subsidiyalar - 6.3 faiz*
- *Yerli büdcələrə verilən cari ödənişlər - 0.6 faiz*
- *Əhaliyə ödənişlər - 90.8 faiz*
- *Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı - 2.3 faiz*

4. Əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu. Buraya əsas vəsaitlərin alınması (o cümlədən, nəqliyyat vasitələrinin və istehsal avadanlığının alınması), əsaslı tikinti (o cümlədən yolların tikintisi) və əsaslı təmir xərcləri aid edilir. 2005-ci ilin dövlət büdcəsi xərclərinin 14.3 faizi, yaxud 1 trilyon 431.0 milyard manatı əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu üçün nəzərdə tutulur. Həmin vəsait aşağıdakı kimi bölünür:

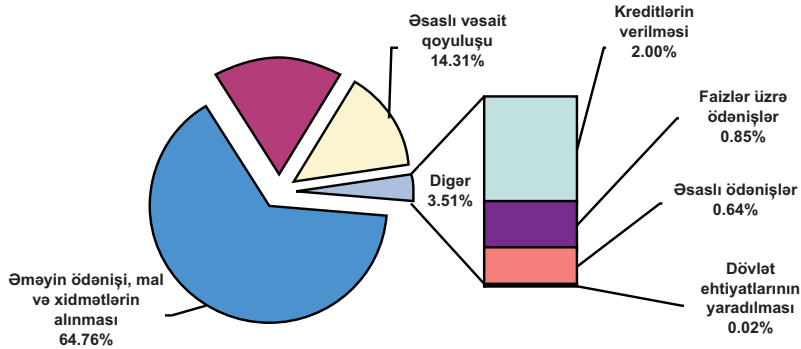

5. Dövlət ehtiyatlarının yaradılması. Buraya strateji və fəvqəladə ehtiyatları, habelə ölkə üçün çox vacib olan taxıl və başqa malların ehtiyatının alınması aiddir. 2005-ci ilin dövlət büdcəsindən bu məqsədlər üçün yalnız 1 milyard 650 milyon manat (büdcənin 0.02 faizi qədər) vəsait ayrılır.

6. Əsaslı ödənişlər (transfərtlər). Ölkə daxilində (o cümlədən maliyyə-kredit institutlarına) və xaricə (xarici dövlətlərə və beynəlxalq təşkilatlara) əsaslı ödənişlər bu maddədə nəzərə alınır. 2005-ci ilin büdcəsində həmin istiqamətə 64.3 milyard manat (yaxud büdcənin 0.64 faizi qədər) vəsait nəzərdə tutulub.

7. Ölkə daxilində qaytarılan məbləğ çıxıldıqdan sonra kreditlərin verilməsi. Buraya ölkə daxilində kreditlərin verilməsi, ölkə daxilində verilmiş kreditlərin qaytarılması, daxili sərmayədə dövlətin iştirakı, dövlətə məxsus olan daxili səhmlərin və sərmayənin satışından daxilolmalar və s. aid edilir. 2005-ci ilin büdcəsinin 2 faizi, yəni 201.3 milyard manatı bu məqsədlərə istifadə olunmalıdır.

Beləliklə, 2005-ci ilin dövlət büdcəsinin iqtisadi məzmunu aşağıdakı kimidir:

Ümumidövlət xidmətləri xərcləri

Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il dövlət büdcəsinin xərclərinin funksional təsnifatında başlıca bölmələrdən biri də ümumi dövlət xidmətləri xərcləridir.

Bu xərc bölməsinin tərkibində aşağıdakı köməkçi bölmələr nəzərdə tutulub.

1) *qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri*

2) *Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı*

3) *Elmi xərclər*

4) *Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri xərcləri*

“Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri” köməkçi bölməsinə ölkədə seçicilərin qeydiyyatı, seçkilərin, referendumların və digər seçkilərin keçirilməsi, respublika miqyaslı siyahıyaalınma və statistika sistemində islahatların aparılması xərcləri daxildir.

2005-ci ildə ümumidövlət xidmətlərinin maliyyələşdirilməsi məqsədilə dövlət büdcəsindən 903,186 mlrd.manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulub. Bu məbləğ ötən ilin gözlənilən icrası ilə müqayisədə 243.7 mlrd. manat və ya 37 faiz çoxdur. Bu vəsaitin ən çox hissəsini, konkret olaraq 73.5 faizə qədərini qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri təşkil edir. Bu bölmədə ikinci üstün xüsusi çəki elm xərclərinə aiddir ki, onun da ümumi dövlət xidmətləri xərclərində payı 16.3 faizdir. Başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri xərcləri ilə, beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqı xərclərinin bu bölmədə xüsusi çəkili müvafiq olaraq 5.8 və 4.4 faiz təşkil edir.

Ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin 2005-ci il üzrə büdcə xərclərinin yekununda payı isə 9 faizə bərabərdir. Bu vəsait üzərində sərəncam vermək hüququ təşkilatlar üzrə belə bölüşdürülüb. Belə ki, qanunvericiliyin təminatı ilə əlaqədar dövlət xidməti

xərcləri sərəncamçısı Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisidir. Milli Məclis aparatının saxlanması məqsədilə 38,9 milyard manat vəsait ayrılması nəzərdə tutulub.

İcra hakimiyyətinin saxlanması xərclərinin təşkilatlar üzrə necə bölüşdürülməsi onların ali və yuxarı, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları kimi təsnifatından asılıdır.

Azərbaycan Respublikasının icra hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərclərinə 1 trilyon 560 milyard manat ayrılıb.

Ali və yuxarı icra hakimiyyəti orqanlarına Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatı və Nazirlər Kabineti daxildir. Prezident Aparatının saxlanması üçün 47.39 mlrd. manat, Nazirlər Kabineti aparatının saxlanması üçün isə 17.82 mlrd. manat vəsait nəzərdə tutulub.

Mərkəzi İcra hakimiyyətinə 18 nazirlik, 12 komitə, 2 komissiya, 4 xidmət, 3 agentlik, 4 baş idarə, 3 İşçi Qrup, 1 Palata daxildir.

18 nazirlikdən 15-i, 12 komitədən 9-u, komissiyaların və agentliklərin hamısı, 1 baş idarə və 1 işçi qrupu ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin tərkibində təqdim olunur. Bu təsnifata daxil olmayanlar müdafiə, məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının saxlanması xərclərinə aid edilir.

Ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin tərkibində verilən nazirliklərin siyahısı və onların sərəncam verdiyi xərclərin məbləği aşağıdakı cədvəldə təqdim olunur:

Nazirliklərin adı	Vəsaitin məbləği, milyon manatla	Ümumi yekunda payı, %-lə
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	11460	5.6
Ədliyyə Nazirliyi	22351,1	10.9
Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	8577,5	4.2
Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi	9703,8	4.7
Xarici İşlər Nazirliyi	21945,3	10.7
İqtisad İnkişaf Nazirliyi	17796	8.7
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	11708,4	5.7
Maliyyə Nazirliyi	25334,7	12.4
Mədəniyyət Nazirliyi	5958,1	2.9
Nəqliyyat Nazirliyi	5210	2.6
Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi	2713,4	1.3
Səhiyyə Nazirliyi	3206,3	1.6
Təhsil Nazirliyi	13709,3	6.7
Vergilər Nazirliyi	40217,3	19.7
Sənaye və Energetika Nazirliyi	4589,9	2.2
Yekunu	204480	100

Deməli, Müdafiə, Daxili İşlər, Milli Təhlükəsizlik nazirlikləri istisna olmaqla ümumi dövlət xidmətləri xərcləri içərisində digər nazirliklərin saxlanması üçün 204.48 mlrd. manat ayrılması nəzərdə tutulub.

2005-ci il büdcə qanununda beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqqının ödənilməsi məqsədilə 39.93 mlrd. manat vəsait proqnozlaşdırılıb ki, bu da 2004-cü il büdcəsinin göstərilən icrası ilə müqayisədə 8.11 mlrd. manat azdır, yəni ötən ilin faktiki büdcəsinin 83.1 faizini təşkil edir.

Elm xərclərinə gəlincə, onun həcmnin 147.39 mlrd.manat olacağı gözlənilir ki, bu da ötən ilə nisbətən 38.1 faiz çoxdur.

Nəhayət, başqa kateqoriyalara aid edilməyən ümumi dövlət xidmətləri xərcləri üçün 52.88 mlrd. manat ayrılması nəzərdə tutulub ki, bu da ötən ilin faktiki büdcəsindən 20.54 mlrd.manat və ya 63.5 faiz artıqdır.

Göründüyü kimi, 2005-ci il dövlət büdcəsinin əhəmiyyətli hissəsini qanunvericilik və icra hakimiyyəti, yerli özünüidarəetmə orqanlarının saxlanması xərcləri təşkil edir.

Xərclərini iqtisadi təsnifatına gəlincə, bu kontekstdə ümumi dövlət xidmətləri xərclərini 3 əsas qrupda xarakterizə etmək olar:

1) Əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi

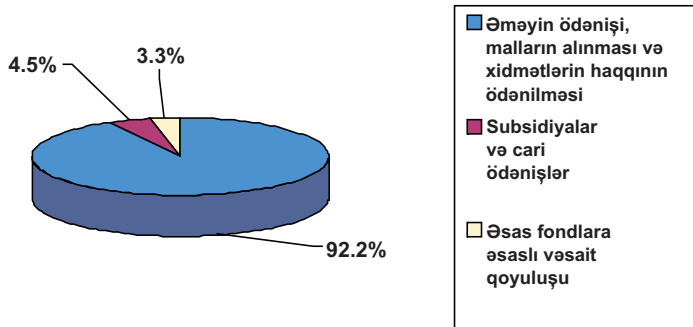
2) Subsidiyalar və cari ödənişlər (transfertlər)

3) Əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu

Bu istiqamətlər üzrə birinci xərc maddəsi 832.22 mlrd.manat, ikinci xərc maddəsi 40.84 mlrd.manat və üçüncü əsas xərc maddəsi 30.11 mlrd.manat nəzərdə tutulub.

Həmin xərc maddələrinin ümumi yekunda xüsusi çəkisi müvafiq surətdə 92.2%, 4.5% və 3.3% təşkil edir.

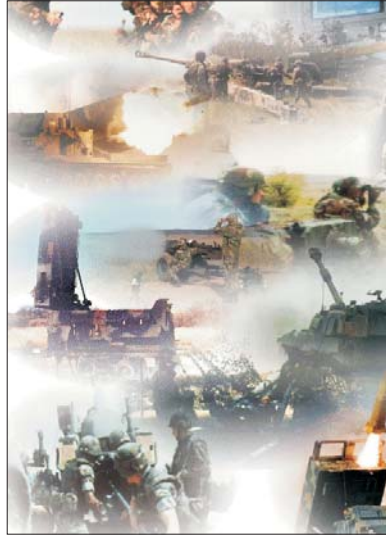
Ümumi dövlət xidmətləri xərclərinin iqtisadi təsnifatının strukturu

İqtisadi təsnifat xərclərinin struktur təhlili göstərir ki, yekunda əhəmiyyətli paya malik olan əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi xərclərinin əsas hissəsini əməyin ödənişi fondu təşkil edir. Bu məqsədlə 505.02 mlrd.manat və ya birinci xərc maddəsinin 60.7%-i qədər vəsait ayrılması proqnozlaşdırılıb.

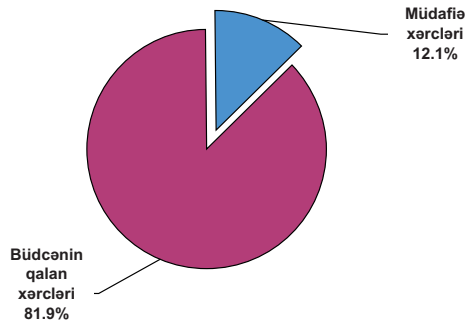
Müdafiə xərcləri

Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il dövlət büdcəsi xərclərinin içərisində mütləq mənada ən çox dəyişikliyə məruz qalan bölmələrdən biri də müdafiə xərcləridir. Belə ki, bu il əvvəlki illə müqayisədə müdafiə xərclərinə 302.9 mlrd.manat və ya 33.5 faiz çox vəsait ayrılıb. Cəmi vəsaitin böyük hissəsi ordu və donanmanın saxlanmasına yönəldiləcək. Həmin vəsaitin sərəncamçısı Müdafiə Nazirliyi, Müdafiə xərclərinin digər sərəncamçıları Dövlət Xüsusi Maşınqayırma və Konvensiya Komitəsi və Könüllü Hərbi Vətənpərvərlik Texniki İdman Cəmiyyətidir. Bu təşkilatlara müvafiq surətdə 4,5 və 0,121 mlrd.manat vəsait ayrılıb.

2005-ci il üzrə bütövlükdə müdafiə xərcləri 1,206 mlrd.manat təşkil edəcək ki, bunun da büdcə xərclərində payı 12,1 faizdir.

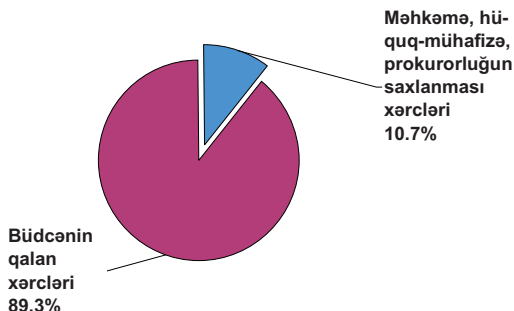
Müdafiə xərclərinin büdcə xərclərində payı

Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının və prokurorluğun saxlanması xərcləri

2005-ci ildə məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının və prokurorluğun saxlanması xərcləri üçün 1,074 mlrd.manat ayrılacaq. Bu, əvvəlki illə müqayisədə 264.1 mlrd.manat və ya 32,6 faiz çoxdur. Cəmi vəsaitin çox hissəsini, təxminən 87,9 faizini hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının saxlanması xərcləri təşkil edir. İkinci üstün xərc prokurorluq orqanlarının saxlanması məqsədilə ayrılıb ki, onun da ümumi yekunda payı 6,48 faiz olacaq. Məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərclərinin cəmi məbləğdə xüsusi çəkisi 5,62 faiz təşkil edəcək.

Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının və prokurorluğun saxlanması xərclərinin büdcə xərclərində payı

Azərbaycan Respublikası prokurorluq orqanlarının saxlanması xərclərinə gəlcincə, bu məqsədlə ayrılan vəsait 2 təşkilat arasında bölüşdürülüb. Başlıca sərəncamverici kimi Respublika Prokurorluğu çıxış edir ki, o da cəmi xərclərin 80 faizinə qədər üzərində belə hüquqa malikdir.Yerdə qalan 20 faiz üzərində sərəncamı Hərbi Prokurorluq verir.

Məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərclərinin funksional təsnifatı aşağıdakı cədvəldəki kimidir.

Məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının saxlanması xərcləri - 60.61 milyard manat

Konstitusiya Məhkəməsi - 9.37 mlrd.man	15.5%
Ali Məhkəmə - 7.25 mlrd.man	12%
Apellyasiya Məhkəməsi - 7.33 mlrd.man	12.1%
İqtisad Məhkəməsi - 2.66 mlrd.man	4.3%
Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Mülki Məhkəmə - 4.33 mlrd.man	7.1%
Ağır Cinayətlərə Dair İşlər üzrə Hərbi Məhkəmə - 2.35 mlrd.man	3.9%
Beynəlxalq Müqavilələrdən İrəli Gələn Mübahisələrə dair İqtisad Məhkəməsi - 0.59 mlrd.man	1%
Hərbi Məhkəmələr - 3.37 mlrd.man	5.6%
Şəhər və rayon məhkəmələri - 19.28 mlrd.man	31.8%
Yerli İqtisad Məhkəməsi - 1.51 mlrd.man	2.5%
Naxçıvan Ali Məhkəməsi - 2.56 mlrd.man	4.2%

Azərbaycan Respublikası hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının saxlanması xərclərinin isə 9 sərəncamvericisi vardır.

Hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının adı	Sərəncam verdiyi vəsaitin məbləği, mlrd.manatla	Ümumi yekunda xüsusi çəkisi, faizlə
Daxili İşlər Nazirliyi	399,35	42.7
Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi	124.1	13.3
Dövlət Gömrük Komitəsi	18.97	2.0
Dövlət Sərhəd Xidməti	87.71	9.4
Daxili Qoşunlar Baş İdarəsi	83.04	8.9
Baş Dövlət Yanğın Təhlükəsizliyi İdarəsi	64.71	7.0
Məhkəmə Qərarlarının İcrası Baş İdarəsi	84.7	9.0
Xüsusi Dövlət Mühafizə Xidməti	70.03	7.5
Dövlət Feldyeger Xidməti	3.41	0.4
Yekun	936,05	100

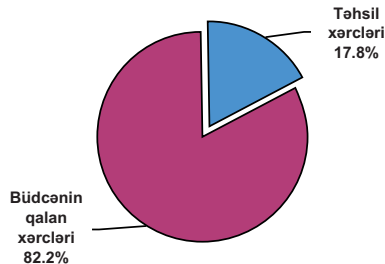
Təhsil xərcləri

2005-ci ildə dövlət büdcəsi vəsaitlərinin ümumi həcmindən 1 trilyon 782 milyard 215 milyon manatının təhsil xərclərinə yönəldilməsi nəzərdə tutulur. Bu, 2003-cü ildə büdcədən təhsilə ayrılan vəsaitdən 608 milyard manat (yaxud 51.8 faiz), 2004-cü ilin büdcəsində nəzərdə tutulduğundan 244 milyard manat (yaxud 15.9 faiz) çoxdur.

2005-ci ildə dövlət büdcəsindən təhsilə yönəldiləcək vəsait büdcənin bütün xərclərinin 17.8 faizi qədərdir.

Təhsil xərclərinin büdcə xərclərində payı

2005-ci ilin dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan təhsil xərcləri təhsil növləri və istiqamətləri arasında aşağıdakı kimi bölünür:

Təhsil xərcləri - 1782,2 milyard manat

Məktəbəqədər uşaq müəssisələri - 121,2 mlrd.man	6.8%
Məktəb-uşaq bağçaları, ibtidai, əsas və orta təhsil məktəbləri, gimnaziyalar, litseylər - 1119,4 mlrd.man	62.8%
İnternat məktəbləri - 43,1 mlrd.man	2.4%
Xüsusi rejimli internat məktəbləri - 23,2 mlrd.man	1.3%
Xüsusi məktəblər - 6,1 mlrd.man	0.3%
Texniki-peşə məktəbləri və litseyləri - 31,8 mlrd.man	1.8%
Xüsusi texniki-peşə məktəbləri və litseyləri - 0,7 mlrd.man	0.04%
Orta ixtisas təhsili müəssisələri - 43,9 mlrd.man	2.5%
Ali təhsil müəssisələri - 118,4 mlrd.man	6.6%
Kurs tədbirləri və ixtisasartırma institutları - 11,7 mlrd.man	0.7%
Kadrlar hazırlığı üzrə sair tədris müəssisələri - 5,5 mlrd.man	0.3%
Uşaqlarla məktəbdənkənar işlər üzrə müəssisələr və tədbirlər - 137,4 mlrd.man	7.7%
Metodiki iş, texniki təbliğat, təhsil üzrə sair müəssisələr və tədbirlər - 91,3 mlrd.man	5.1%
Uşaq evləri - 4,4 mlrd.man	0.24%
Ümumtəhsil fondu - 1,5 mlrd.man	0.1%
Mərkəzləşdirilmiş mühasibatlıqların saxlanması- 12,5 mlrd.man	0.7%
Mərkəzləşdirilmiş təsərrüfat xidməti qrupunun saxlanması - 1,4 mlrd.man	0.1%
Təhsil müəssisələrində proqnozlaşdırılan müqavilələrin bağlanması və başqa növ elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor işləri üçün vəsait - 8,5 mlrd.man	0.5%

2005-ci ilin dövlət büdcəsindən təhsilin maliyyələşdirilməsinə yönəldilən vəsaitlər sərəncamçı təşkilatlar üzrə aşağıdakı kimi bölünür:

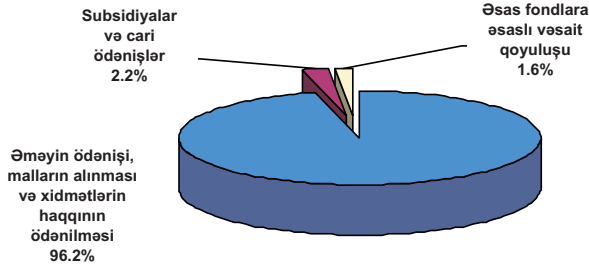
Təşkilatların adları	Məbləğ, (mln. manat)	Ümumi təhsil xərclərində payı, faizlə
Təhsil xərcləri, cəmi o cümlədən:	1782215.3	100
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	128.4	0.01
Ədliyyə Nazirliyi	850.6	0.05
Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi	7032.1	0.4
Maliyyə Nazirliyi	367.3	0.02
Mədəniyyət Nazirliyi	79751.5	4.5
Səhiyyə Nazirliyi	8593.3	0.5
Təhsil Nazirliyi	1617690.3	90.8
Vergilər Nazirliyi	655	0.04
Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası	2114.3	0.1
Dövlət Neft Akademiyası	9492.1	0.5
Dövlət İdarəçilik Akademiyası	5096.7	0.3
Dövlət Kənd Təsərrüfatı Akademiyası	5486.4	0.3
Bakı Dövlət Universiteti	16936.2	0.95
Dövlət Tibb Universiteti	13171.6	0.7
Dövlət İqtisad Universiteti	11109.9	0.6
Naxçıvan Dövlət Universiteti	2969.7	0.17
Ədliyyə Nazirliyinin Bələdiyyələrə Metodoloji Yardım Mərkəzi	770.0	0.04

Beləliklə, büdcədən təhsilə ayrılan bütün xərclərin, demək olar, 91 faizi Təhsil Nazirliyinin tabeliyində olan təhsil obyektlərinə, müəssisə və təşkilatlara çatır. Qalan vəsaitin yarısı, yəni 4.5 faizi Mədəniyyət Nazirliyinin təhsil obyektlərinə, yarısı isə yerdə qalan 15 qurumun sərəncamına keçir.

İqtisadi məzmunu üzrə təhsil xərclərini ümumi şəkildə 3 istiqamətdə qruplaşdırmaq olar: bütün vəsaitin 1 trilyon 713.7 milyard manatı əməyin ödənilməsi, malların alınması və xidmətlərin haq-

qının ödənilməsinə (96.2 faiz), 39.9 milyard manatı subsidiyalar və cari ödənişlərə (2.2 faiz) və qalan 28.6 milyard manatı əsas fondlara əsaslı əsaslı vəsait qoyuluşuna (1.6 faiz) yönəldiləcək.

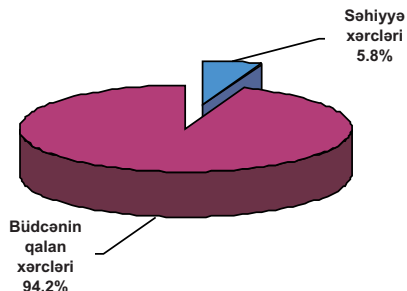
2005-ci ilin dövlət büdcəsindən təhsilin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcək vəsaitin 80.9 faizinə rayonlarda olan yerli şöbələr sərəncam verəcəklər. Qalan vəsait isə (19.1 faizi) mərkəzləşdirilmiş xərclərə aiddir ki, bu bilavasitə nazirliklərin və universitetlərin sərəncamında olacaq.

Səhiyyə xərcləri

Səhiyyə xərclərinə 2005-ci ilin büdcəsindən 577 milyard 837.9 milyon manat vəsait ayrılacaq. Bu, dövlət büdcəsi xərclərinin 5.8 faizi qədərdir.

Səhiyyə xərclərinin büdcə xərclərində payı

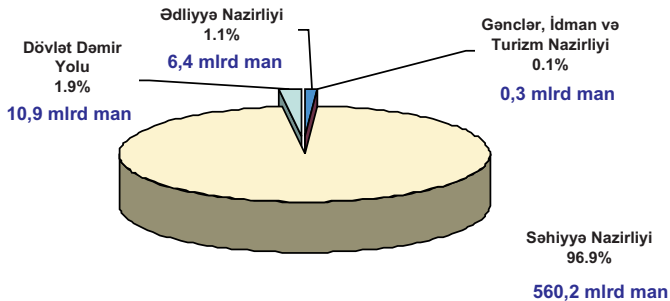

Dövlət büdcəsindən səhiyyəyə ayrılan vəsaitlər aşağıdakı 14 təşkilati istiqamətə bölünür:

Səhiyyəyə ayrılan vəsaitlərin təşkilati istiqamətə bölünməsi: - 577,8 milyard manat

Xəstəxanalar - 386 mlrd man	66.7%
Poliklinikalar və ambulatoriyalar - 78,9 mlrd man	13.6%
Feldşer-mama məntəqələri - 10,5 mlrd man	1.8%
Təcili və təxirəsalınmaz tibbi yardım stansiyaları - 32,3 mlrd man	5.6%
Qanköçürmə stansiyaları - 0,8 mlrd man	0.1%
Vərəm xəstələri üçün sanatoriyalar- 5,2 mlrd man	0.9%
Uşaq-yeniyetmələr (vərəm olmayan) üçün sanatoriyalar- 3,6 mlrd man	0.6%
Sanitar-epidemioloji stansiyalar - 26,4 mlrd man	4.6%
Dezinfeksiya stansiyaları - 2,1 mlrd man	0.4%
Epidemiyalara qarşı mübarizə tədbirləri - 3 mlrd man	0.5%
Sağlamlıq mərkəzləri və sanitar maarifi üzrə tədbirlər - 0,3 mlrd man	0.04%
Körpə evləri- 2,1 mlrd man	0.4%
Səhiyyə üzrə sair idarə və tədbirlər - 20,1 mlrd man	3.5%
Mərkəzləşdirilmiş mühasibatlıqların saxlanılması - 6,8 mlrd man	1.2%

Səhiyyə xərcləri 4 (dörd) nazirlik arasında bölünür:

Gördüyümüz kimi, səhiyyə xərcləri əsasən Səhiyyə Nazirliyinin sərəncamına verilir. Bu onunla əlaqədardır ki, səhiyyə təşkilatları əsasən məhz bu nazirliyin tabeliyindədir. Lakin həmin vəsaitin 72.1 faizi nazirliyin rayon şöbələrinin bilavasitə istifadəsinə keçir, vəsaitin yalnız 27.9 faizinə mərkəzləşdirilmiş qaydada sərəncam verilir. Ədliyyə Nazirliyinin və Dövlət Dəmir Yolunun da xəstəxanaları və poliklinikaları var.

Qeyd etməliyik ki, səhiyyə xərclərinin 25 milyard 18.6 milyon manatı (4.3 faizi) Naxçıvan Muxtar Respublikasının büdcəsindən maliyyələşən müəssisə və təşkilatlara yönəldilir. Bunun 24 milyard 588.3 milyon manatı Səhiyyə Nazirliyinin, qalan 430.3 milyon manatı isə Dövlət Dəmir Yolunun hesabındadır.

Səhiyyə xərclərinin iqtisadi məzmununa gəlicə, bütün vəsaitin 96.4 faizi əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi məqsədlərinə yönəldilir. Bütün vəsaitin 3.3 faizi əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşuna, qalan 0.3 faizi isə dövlət ehtiyatlarının yaradılmasına istifadə ediləcək.

Əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi məqsədlərinə yönəldilən 557 milyard 324.6 milyon manatın yarısı (50.1 faizi) işçilərin əmək haqlarının ödənilməsinə, 10.6 faizi sosial sığorta məqsədlərinə, qalan 39 faizi isə mal və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə sərf olunacaq.

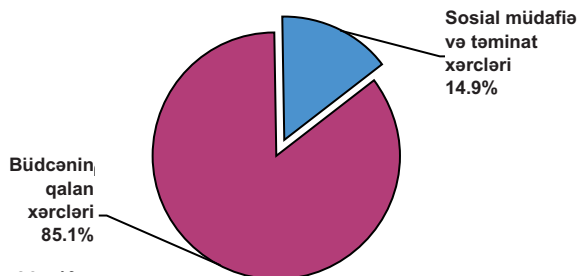
2005-ci ildə səhiyyə sistemində əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu üçün 19 milyard manat vəsait nəzərdə tutulub ki, bunun da 18.5 milyard manatı əsaslı təmir işlərinə yönəldiləcək.

Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri

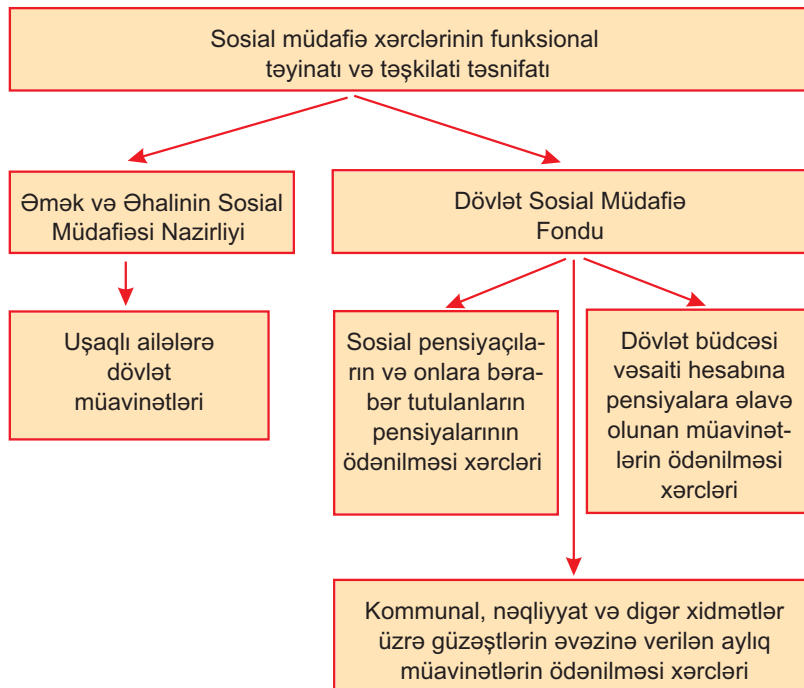
Sosial müdafiə və sosial təminatın maliyyələşdirilməsi dövlət büdcəsinin mühüm funksional xərc istiqamətlərindən biridir.

2005-ci ilin dövlət büdcəsində sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri 1498,9 mlrd. manat məbləğində nəzərdə tutulub ki, bunun da məcmu büdcə xərclərinin 14,9 faizini təşkil edir. 2004-cü ildə bu bölmə üzrə xərclər 1192,1 mlrd. manat proqnozlaşdırılmışdı ki, bu da növbəti ilin göstəricisindən 307 mlrd. manat və ya 25,7 faiz azdır. 2005-ci ildə sosial müdafiə və sosial təminata yönəldilməsi nəzərdə tutulan dövlət büdcəsi vəsaitlərinin 1072,0 mlrd. manatı (71,5 faizi) sosial müdafiə, 426,9 mlrd. manatı isə (28,5 faizi) sosial təminat xərclərinin payına düşür.

Sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinin büdcə xərclərində payı

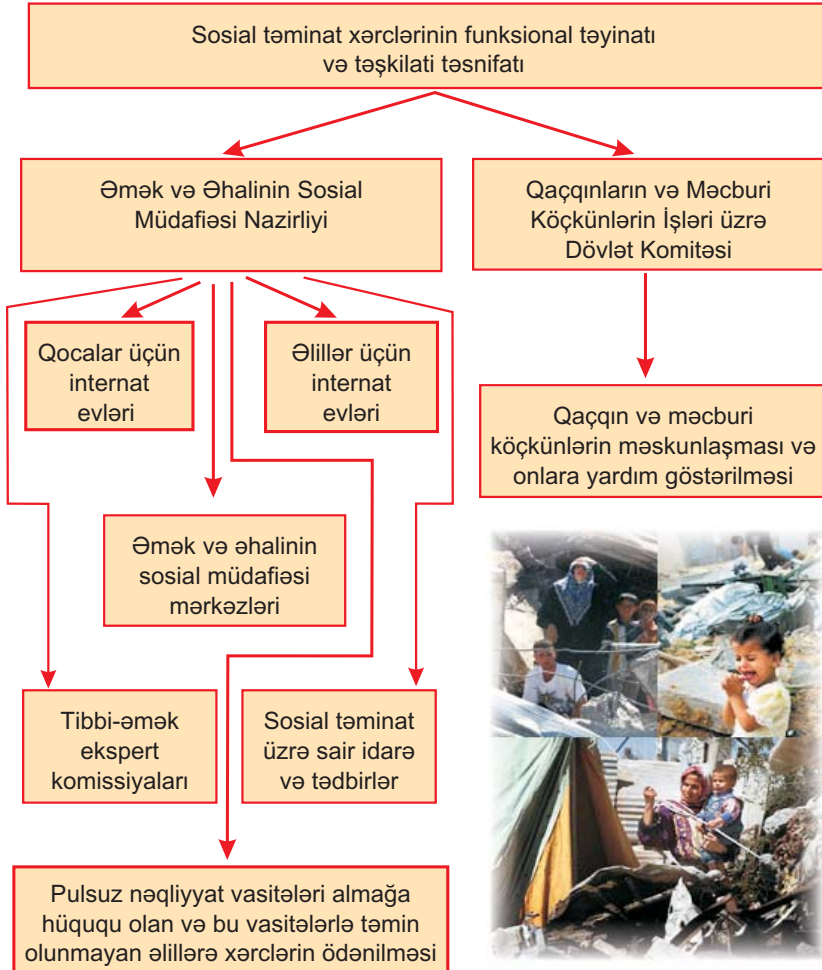

Sosial müdafiə xərclərinin 157 mlrd.manatı (14,6 faizi) “uşaqlı ailələrə dövlət müavinətləri” maddəsinə aiddir və **Əmək və Əhali-nin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi** vasitəsilə bölüşdürülür. Bu xərc maddəsinə uşağın dünyaya gəlməsilə əlaqədar müavinətlər, uşağın doğulmasına görə birdəfəlik müavinətlər və haqqı ödənilməklə məzuniyyət haqları və s. daxildir.

Sosial müdafiə xərclərinin 915 mlrd. manatı (75,4 faizi) “sair müavinət və kompensasiyalar” maddəsinə aiddir və **Dövlət Sosial Müdafiə Fondu** vasitəsilə bölüşdürülür. Həmin vəsaitlərin 85 mlrd. manatı sosial pensiyaların, 621 mlrd. manatı pensiyalara əlavə olunan müavinətlərin, 209 mlrd. manatı isə kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlər üzrə güzəştlərin əvəzinə verilən aylıq müavinətlərin ödənilməsinə xərclənəcək.

2005-ci ildə sosial təminat xərcləri iki təşkilat arasında bölüşdürüləcək. Həmin vəsaitlərin 62,7 mlrd. manatı (14,6 faizi) **Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi**, 364,2 mlrd. manatı (85,4 faizi) **Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi** vasitəsilə xərclənəcək.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin sərəncamçı kimi çıxış etdiyi sosial təminat xərclərinin təyinatı kifayət qədər genişdir. 2005-ci ilin dövlət büdcəsində həmin təyinatlar üzrə xərclərin bölgüsü aşağıdakı kimidir:

1. *Qocalar üçün internat evləri* - **2477 mln. manat**. Bu məbləğ cəmi sosial təminat xərclərinin 0,58 faizini təşkil edir.

2. *Əlillər üçün internat evləri* - **6591,6 mln. manat**. Bu məcmu sosial təminat xərclərinin 1,54 faizi qəddir.

3. Əmək və əhalinin sosial müdafiəsi mərkəzləri - **33448,4 mln.manat**. Bu məbləğ cəmi sosial təminat xərclərinin 7,8 faizini təşkil edir.

4. Tibbi-əmək ekspert komissiyaları - **921,9 mln.manat**. Bu məcmu sosial təminat xərclərinin 0,22 faizi qədərdir.

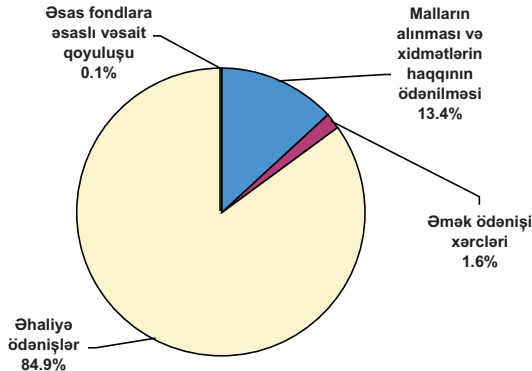
5. Sosial təminat üzrə sair idarə və tədbirlər - **18828,4 mln.manat**. Bu məbləğ cəmi sosial təminat xərclərinin 4,4 faizini təşkil edir.

6. Pulsuz nəqliyyat vasitələri almağa hüququ olan və bu vasitələrlə təmin olunmayan əlillərə xərclərin ödənilməsi - **170,9 mln.manat**. Bu, məcmu sosial təminat xərclərinin 0,04 faizi qədərdir.

Qeyd olunduğu kimi, dövlət büdcəsinin sosial təminat xərclərinin əhəmiyyətli hissəsinə Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi sərəncam verir. 2005-ci ildə "qaçqın və məcburi köçkünlərin məskunlaşması və onlara yardım göstərilməsi" maddəsinə aid edilən bu təyinat üzrə xərclər 364225,6 mln.manat və ya məcmu sosial təminat xərclərinin 85,4 faizi qədər proqnozlaşdırılır.

2005-ci ildə sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinin iqtisadi təsnifatı üzrə məxaric istiqamətləri aşağıdakı kimi proqnozlaşdırılır:

Sosial müdafiə və sosial təminat xərclərinin iqtisadi təsnifatının strukturu

2005-ci ilin dövlət büdcəsinin “Sosial müdafiə və sosial təminat” funksional xərc bölməsi üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin əsas hissəsi - 1273,5 trln.manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 84,9%-i) əhaliyə ödənişlərə, yeni pensiya və müavinətlərin ödənilməsinə, 200,6 mlrd. manatı (13,4%) malların alınmasına və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə, 23,3 mlrd. manatı (1,5%) əmək ödənişinə (Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna ayrımlarla birgə) yönəldiləcək. Əsaslı təmirə cəmi 1,497 mlrd.manat xərclənməsi nəzərdə tutulur.

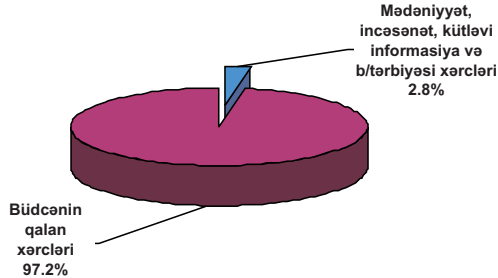
Öz növbəsində mal və xidmət haqlarının ödənilməsi ilə bağlı proqnozlaşdırılan məbləğin 68,1%-nin kommunal xidmətlərin, 0,5%-nin rabitə xidmətləri haqqının, 0,3%-nin ezamiyyə xərclərinin ödənilməsinə, 17,9%-nin ərzaq məhsullarının alınmasına, 9,4%-nin sair cari xərclərə yönəldilməsi nəzərdə tutulur.

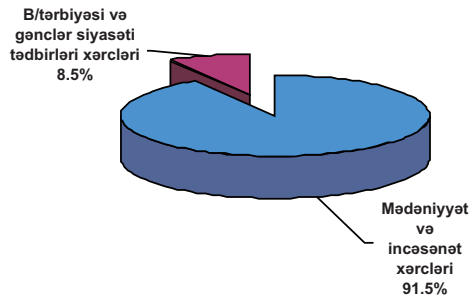
Mədəniyyət, incəsənət, kütləvi informasiya və bədən tərbiyəsi xərcləri

Mədəniyyət, incəsənət, kütləvi informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinə 2005-ci ilin dövlət büdcəsinin 2.5 faizi qədər, yəni 250 milyard 468.5 milyon manat vəsait ayrılır.

Mədəniyyət, incəsənət, kütləvi informasiya və bədən tərbiyəsi xərclərinin büdcə xərclərində payı

Mədəniyyət, incəsənət, kütləvi informasiya və bədən tərbiyəsi xərcləri 2 böyük qrupa bölünür: bütün vəsaitin 91.5 faizi (229210.9 milyon manatı) mədəniyyət və incəsənət xərclərinə, 8.5 faizi (21257.6 milyon manatı) isə bədən tərbiyəsi və gənclər siyasəti tədbirlərinin maliyyələşdirilməsinə yönəldiləcək.

Mədəniyyət və incəsənət xərcləri üçün nəzərdə tutulan vəsait ayrı-ayrı təşkilatların tabeliyində olan kitabxanaların, muzey və

sərgilərin, saray və mədəniyyət evlərinin, klub və klub tipli başqa müəssisələrin, yaradıcılıq ittifaqlarının, sair mədəni-maarif müəssisələrinin saxlanılması, teatr, filarmoniya, musiqi kollektivləri, ansambllar və incəsənət üzrə sair tədbirlərin maliyyələşdirilməsi məqsədlərinə, həmçinin dövlət sifarişi ilə filmlərin çəkilişinə istifadə olunur. Buradan habelə kütləvi informasiya vasitələrinə, dövrü mətbuat və nəşriyyatlara, televiziya və radio verilişlərinə vəsait ayrılır. Buna görə də həmin vəsaitlər 25-dən çox təşkilat (sərəncamçı) arasında bölünür. Mədəniyyət və incəsənət xərclərinin yarısından çoxu - 54.5 faizi (124 milyard 930 milyon manat) Mədəniyyət Nazirliyinin, 28,8 faizi (66 milyard 35.6 milyon manat) Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkətinin, 3.3 faizi (7 milyard 649.8 milyon manat) isə AzərTac Dövlət Teleqraf Agentliyinin sərəncamına keçir.

Dövlət büdcəsindən 6 jurnal ("Azərbaycan", "Qobustan", "Günəş", "Göyərçin", "Ulduz" və "Literaturniy Azərbaycan" jurnalları) və 2 qəzet ("Ədəbiyyat" və "Savalan" qəzetləri) maliyyələşdirilir ki, cari ildə onlara 1 milyard 230.0 milyard manat vəsait ayrılacaq.

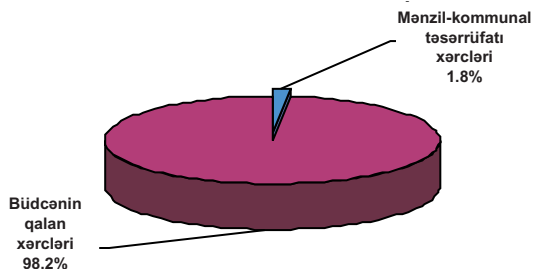

Bədən tərbiyəsi və gənclər siyasəti tədbirlərinin xərclərinə yönəldilən vəsaitin (21 milyard 257.6 milyon manat) 97.8 faizi Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyinin sərəncamına keçir. Həmin vəsaitin 81 faizinə qədər bədən tərbiyəsi və idman tədbirlərinin, qalanı isə gənclər siyasəti tədbirlərinin maliyyələşdirilməsinə istifadə olunacaq. 472.1 milyon manat vəsait isə Naxçıvan Muxtar Respublikası büdcəsindən maliyyələşən müəssisə və təşkilatlar üzrə xərclərə yönəldiləcək.

Mənzil-kommunal təsərrüfatı xərcləri

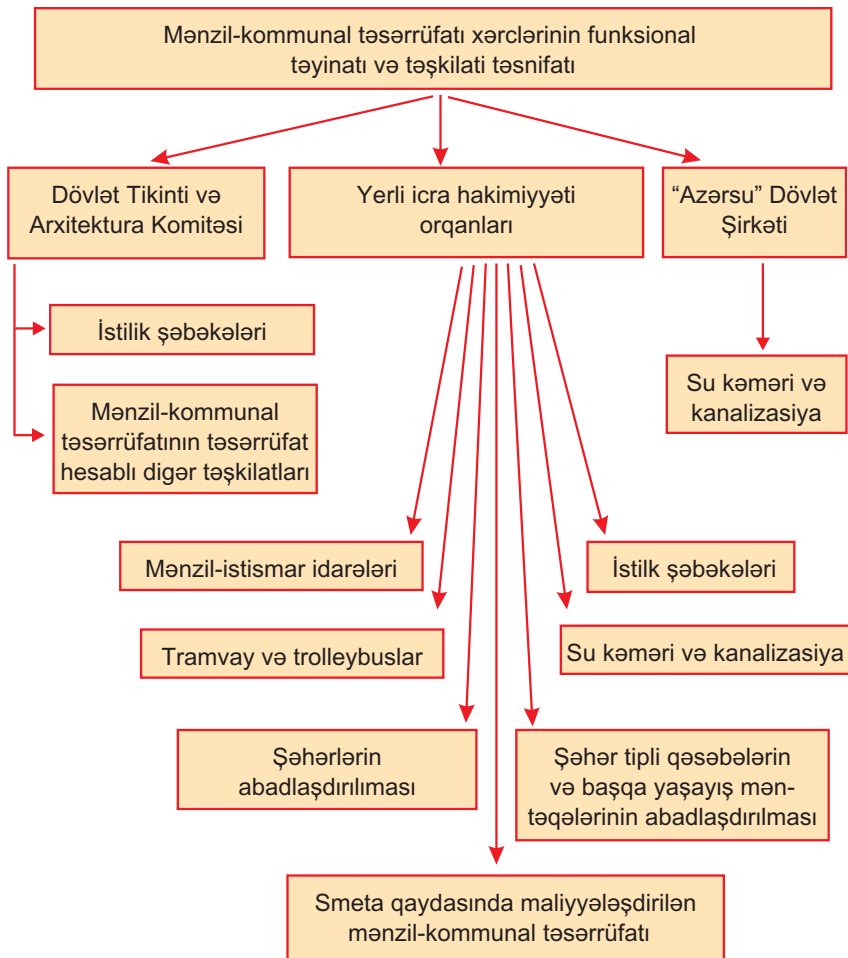
Mənzil-kommunal təsərrüfatının maliyyələşdirilməsinə 2005-ci ilin dövlət büdcəsindən 176,55 mlrd. manat vəsait yönəldilməsi proqnozlaşdırılır ki, bu, 2004-cü ilin analoji göstəricisindən 26,8 mlrd.manat, yaxud 17,9 faiz çoxdur.

Mənzil-kommunal təsərrüfatı xərclərinin büdcə xərclərində payı

Cari ildə mənzil-kommunal təsərrüfatı xərclərinin 2,148 mlrd. manatının Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsi, 164,4 mlrd.manatının yerli icra hakimiyyəti orqanları, 10,0 mlrd. manatının isə "Azər-su" Dövlət Şirkəti vasitəsilə bölüşdürülməsi nəzərdə tutulur.

Sxemdən və təqdim olunan məlumatlardan göründüyü kimi, bu il mənzil-kommunal təsərrüfatının saxlanması üçün xərclənəcək büdcə vəsaitlərinin əsas sərəncamçısı qismində yerli icra hakimiyyəti orqanları çıxış edəcək. Adıçəkilən orqanlar həmin istiqamətlər üzrə bütün vəsaitlərin 93,1 faizinə sərəncam verəcəklər. Bu paraqraf üzrə xərclərin bölgüsü isə aşağıdakı kimidir:

1. Mənzil-istismar idarələri - **21183 mln. manat.**
2. İstilik şəbəkələri - **5704,8 mln. manat.**

3. Tramvay və trolleybuslar - **974,7 mln.manat.**
4. Su kəməri və kanalizasiya - **174,8 mln.manat.**
5. Şəhərlərin abadlaşdırılması - **123593,3 mln.manat.**
6. Smeta qaydasında maliyyələşdirilən mənzil-kommunal təsərrüfatı -**144,9 mln.manat.**
7. Şəhər tipli qəsəbələrin və başqa yaşayış məntəqələrinin abadlaşdırılması - **11317,7 mln.manat.**

“Azərsu” Dövlət Şirkətinin sərəncamçısı olduğu vəsaitlərin hamısı bir istiqamətə - su kəmərləri və kanalizasiya infrastrukturunun saxlanılmasına xərclənəcək.

Nəhayət, Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsinə gəldikdə, bu təşkilat dövlət büdcəsindən mənzil-kommunal təsərrüfatının saxlanması üçün ona ayrılmış vəsaitlərin 1077 mlrd. manatını istilik şəbəkələrinin, 1070 mlrd. manatını isə mənzil-kommunal təsərrüfatının digər təşkilatlarının saxlanmasına xərcləyəcək.

2005-ci iln dövlət büdcəsinin mənzil-kommunal təsərrüfatı xərclərini iqtisadi təsnifatına görə aşağıdakı 3 əsas qrupda təsnifləşdirmək olar:

1. Abadlaşdırma xidmətləri haqqının ödənilməsi- 90,7 mlrd.manat (bölmə üzrə proqnozlaşdırılan məcmu vəsaitlərin 51,4%-i);

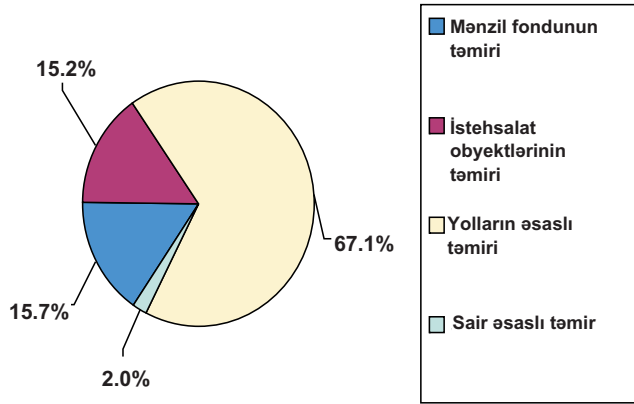
2. Subsidiyalar - 17,8 mlrd.manat (cəmi xərclərin 10,1%-i);

3. Əsaslı təmir - 68 mlrd. manat (məcmu xərclərin 38,5%-i).

Abadlaşdırmaya çəkilən bütün büdcə vəsaitlərinin hamısının sərəncamçısı yerli icra hakimiyyəti orqanlarıdır. Subsidiyalar isə mənzil-istismar idarələrinin, tramvay-trolleybus parklarının, istilik şəbəkələrinin, su kəməri və kanalizasiya idarələrinin göstərdiyi xidmətlərin və satdıqları malların satışı zamanı yaranmış zərərin örtülməsi üçün dotasiya formasında müvafiq təşkilatlara veriləcək. Dotasiyaların 687,4 mln. manatı Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsi, 17,1 mlrd manatı yerli icra hakimiyyəti orqanları vasitəsilə bölüşdürüləcək.

Əsaslı təmir xərclərinə gəldikdə, onların strukturu aşağıdakı kimidir:

Əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşunun strukturu

Diaqramdan görüldüyü kimi, mənzil-kommunal təsərrüfatı xərcləri üzrə əsaslı təmirə yönəldiləcək vəsaitlərin əhəmiyyətli hissəsini - 67,1 faizini yolların əsaslı təmir xərcləri təşkil edir. Yerdə qalan vəsaitlər isə mənzil fondunun və istehsalat obyektlərinin əsaslı təmirinə xərclənəcək.

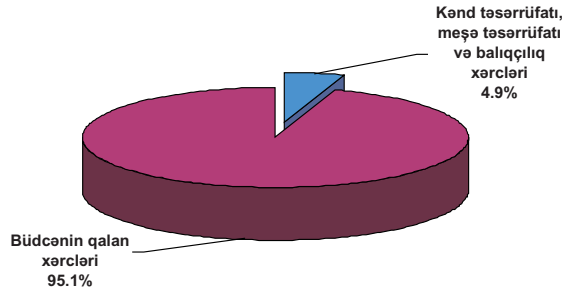
Əsaslı təmir xərclərinin 57,6 mlrd.manatı, yaxud 84,7 faizi yerli icra hakimiyyəti orqanları, 10,4 mlrd.manatı (15,3%) digər iki təşkilat vasitəsilə xərclənəcək.

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərcləri

2005-ci ilin dövlət büdcəsində kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərcləri 490,5 mlrd. manat məbləğində nəzərdə tutulub ki, bunun da məcmu büdcə xərclərində payı 4,9 faizi təşkil edir. 2004-cü ildə bu bölmə üzrə xərclər 317,1 mlrd. manat proqnozlaşdırılıb ki, bu da növbəti ilin göstəricisindən 173,4 mlrd. manat və ya 54,7 faiz azdır.

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərclərinin büdcə xərclərində payı

2005-ci ildə kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılığa yönəldilməsi nəzərdə tutulan dövlət büdcəsi vəsaitlərinin 350,7 mlrd. manatı (71,5 faizi) kənd təsərrüfatı, 19,2 mlrd. manatı (3,9 faizi) meşə təsərrüfatı, 1,8 mlrd. manatı isə (0,4 faizi) balıqçılıq xərclərinin payına düşür. 3 xərc istiqamətindən başqa **“Digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyət və xidmətlərin xərcləri”** də mövcuddur. Həmin maddəyə 2005-ci ildə 118,8 mlrd. manat ayrılması nəzərdə tutulub ki, bu da “Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərcləri” bölməsinə ayrılan xərclərin 24,2 faizinə bərabərdir.

Kənd təsərrüfatı xərcləri Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi vasitəsilə bölüşdürülür. Bu xərclərin 2,8 mlrd.manatı (0,8 faizi) **“K/it ziyan-vericilərinə qarşı mübarizə idarələri və tədbirləri”**, 1,1 mlrd.manatı (0,3 faizi) **“Dövlət toxumçuluq müfəttişlikləri”**, 0,6 mlrd.manatı (0,2 faizi) **“Bioloji laboratoriyalar”**, 1,4 mlrd.manatı (0,4 faizi) **“Torpaq quruluşu”**, 2,3 mlrd.manatı (0,7 faizi) **“Baytarlıq laboratoriyaları”**, 16,1 mlrd.manatı (4,6 faizi) **“Baytarlıq idarələri”**, 10,7 mlrd.manatı (3,1 faizi) **“Epizootiyaya qarşı tədbirlər”**, 272,9 mlrd.manatı (77,8 faizi) isə **“Meliorasiya tədbirləri”** maddələrinə aiddir.

“Digər kateqoriyalara aid edilməyən fəaliyyət və xidmətlərin xərcləri” maddəsinə ayrılan xərclərin 4.5 mlrd.manatı (3,8 faizi) **“Ekologiya və təbiətin mühafizəsi”**, 12,9 mlrd.manatı (10,9 faizi) **“Hidrometeorologiya xidməti”** maddələrinə aiddir və bu xərclər **Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi** tərəfindən bölüşdürüləcək. Yerdə qalan vəsaitin 1,4 mlrd.manatı (1,2 faizi) **“Bitkilərə karantin xidməti”**, 100 mlrd.manatı (84,2 faizi) **“Aqrotexservis xidmətləri şəbəkəsinin gücləndirilməsi”** maddələrinə aid edilir və **Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi** tərəfindən bölüşdürüləcək.

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərcləri iqtisadi təsnifatına görə 4 əsas qrupa bölünür:

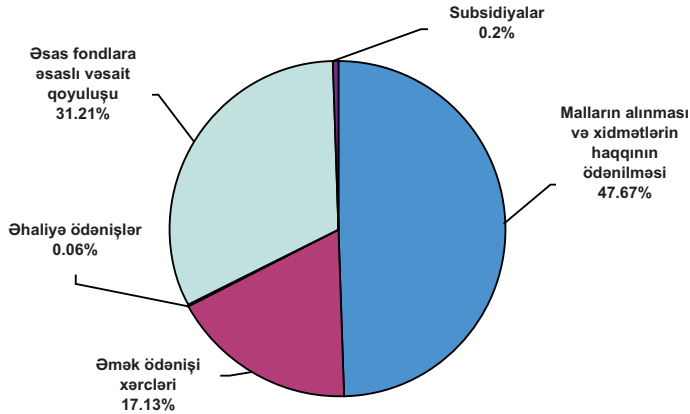
1. Əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi;

2. Əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu.

3. Subsidiyalar və cari ödənişlər (transfərlər)

4. Əhaliyə ödənişlər

Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərclərinin iqtisadi təsnifatının strukturu

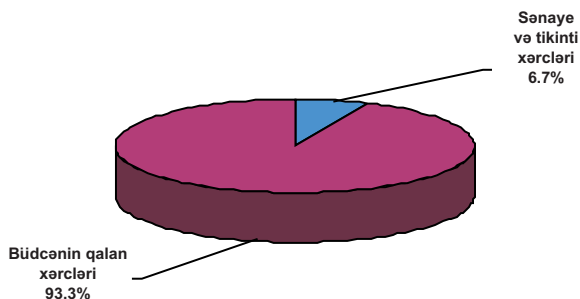
2005-ci ilin dövlət büdcəsinin "Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərcləri" funksional xərc bölməsi üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin əsas hissəsi - 336,4 mlrd.manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 68,6%-i) **əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə** yönəldiləcək. Bu istiqamətdə yönəldilən xərclərin 84 mlrd. manatı (25%) əməyin ödənişi fonduna, 18,5 mlrd.manatı (5,5%) Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna, 233,8 mlrd.manatı (69,5%) malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə sərf olunacaq.

Əhaliyə ödənişlər 0,3 mlrd. manat (0,1%), **əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu** 153,1 mlrd. manat (31,2%), **subsidiyalar** isə 1 mlrd. manat (0,2%) proqnozlaşdırılır.

Sənaye və tikinti xərcləri

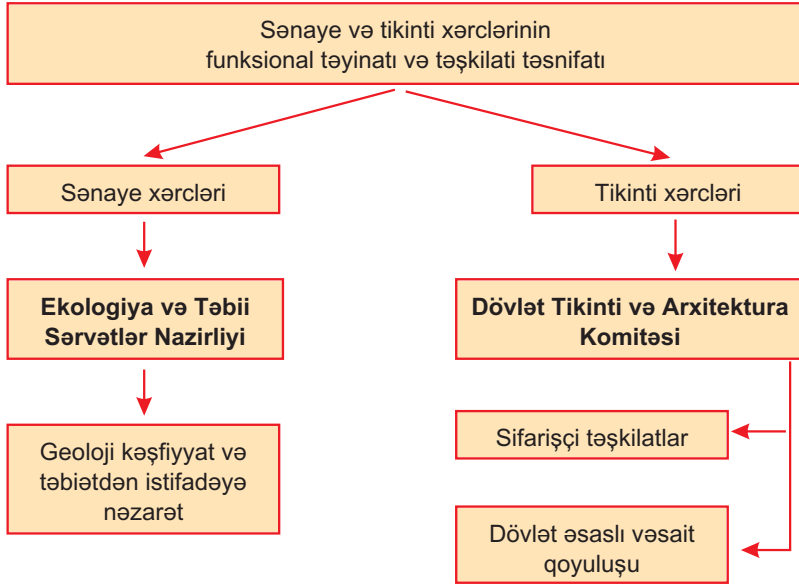
2005-ci ilin dövlət büdcəsində sənaye və tikinti xərcləri 665,9 mlrd.manat məbləğində nəzərdə tutulub və bu məcmu büdcə xərclərinin 6,7 faizini təşkil edir. 2004-cü ildə bu bölmə üzrə xərclər 491 mlrd.manat gözlənilir ki, bu da 2005-ci ilin göstəricisindən 157,8 mlrd.manat və ya 35,6 faiz azdır.

Sənaye və tikinti xərclərinin büdcə xərclərində payı

2005-ci ildə sənaye və tikintiyə yönəldilməsi nəzərdə tutulan dövlət büdcəsi vəsaitlərinin 15,1 mlrd.manatı (2,25 faizi) sənaye, 650,9 mlrd.manatı (97,75 faizi) tikinti xərclərinin payına düşür.

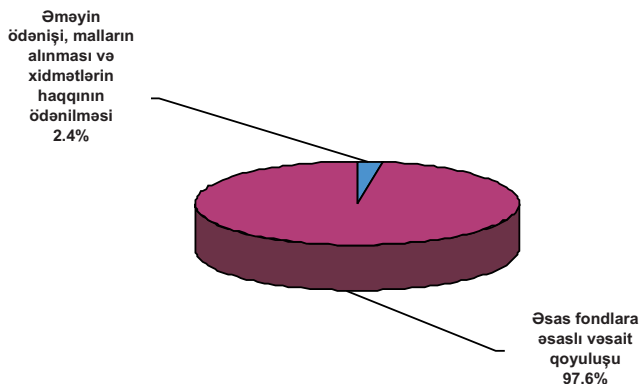
Sənaye xərcləri Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi vasitəsi-lə bölüşdürülür. Bu xərclərin hamısı geoloji kəşfiyyat və təbiətdən istifadəyə nəzarətə sərf olunur.

Tikinti xərcləri Dövlət Tikinti və Arxitektura Komitəsi vasitəsilə bölüşdürülür. Bu xərclərin 0,85 mlrd. manatı (0,1 faizi) “**Sifarişçi təşkilatlar**”, 650 mlrd. manatı (99,9 faizi) isə “**Dövlət əsaslı vəsait qoyuluşu**” maddələrinə xərclənəcək.

Sənaye və tikinti xərcləri iqtisadi təsnifatına görə 2 əsas qrupa bölünür:

1. Əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi;
2. Əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu.

Sənaye və tikinti xərclərinin iqtisadi təsnifatının strukturu

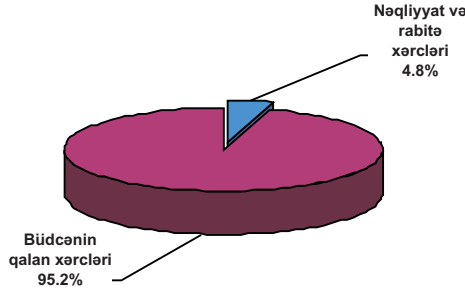
2005-ci ilin dövlət büdcəsinin “sənaye və tikinti xərcləri” funksional xərc bölməsi üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin əsas hissəsi - 650 mlrd. manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 97,6%) əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşuna, yalnız cüzi bir hissəsi - 15,9 mlrd.manatı (2,4%-i) əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə yönəldiləcək.

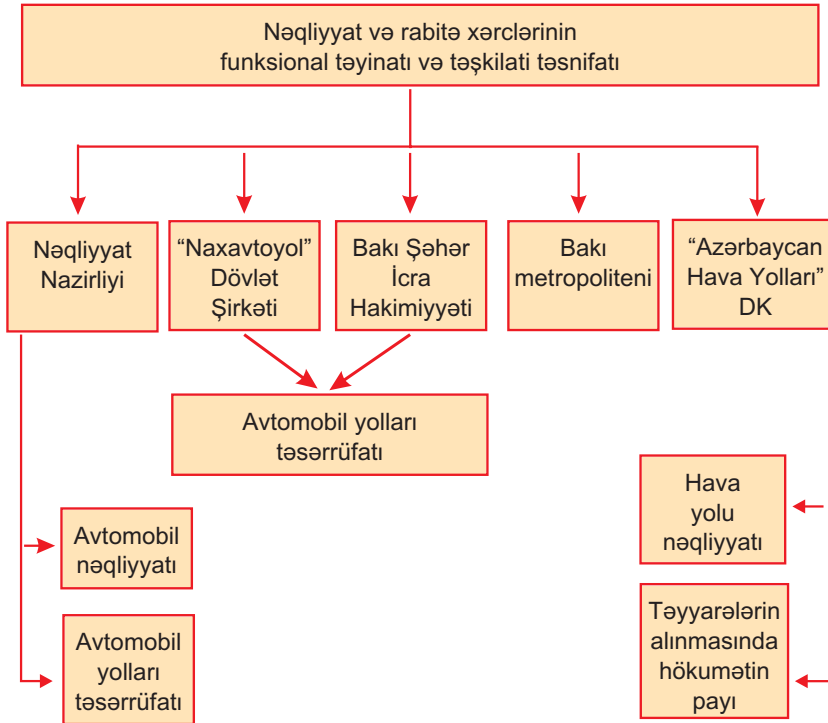
Nəqliyyat və rabitə xərcləri

2005-ci ilin dövlət büdcəsində nəqliyyat və rabitə xərcləri 477,5 mlrd. manat məbləğində nəzərdə tutulub ki, bunun da məcmu büdcə xərclərinin 4,8 faizini təşkil edir. 2004-cü ildə bu bölmə üzrə xərclər 329,8 mlrd. manat proqnozlaşdırılır ki, bu da növbəti ilin göstəricisindən 147,8 mlrd. manat və ya 44,8 faiz azdır.

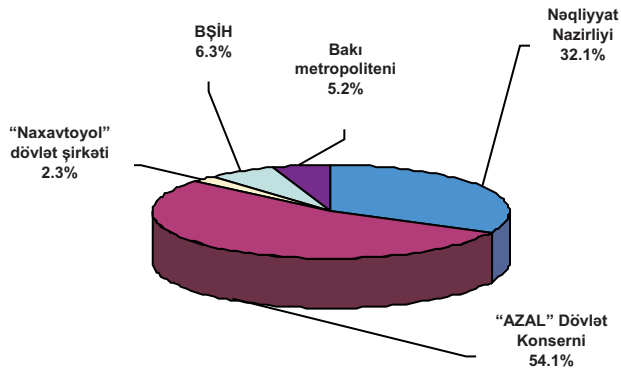
Nəqliyyat və rabitə xərclərinin büdcə xərclərində payı

Nəqliyyat və rabitə xərclərinə ayrılan vəsaitlərin 32,1%-i Nəqliyyat Nazirliyi, 54,1%-i "Azərbaycan Hava Yolları" Dövlət Konserni, 2,3%-i "Naxavtoyol" Dövlət Şirkəti, 6,3%-i Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti, 5,2%-i isə Bakı metropoliteni vasitəsilə bölüşdürülür.

Nəqliyyat və rabitə xərclərinin təşkilati təsnifatının strukturu

Nəqliyyat Nazirliyi vasitəsilə bölüşdürülən vəsaitlərin 3,2 mlrd.manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 0,7 faizi) **“Avtomobil nəqliyyatı”**, 150,1 mlrd.manatı (3,1 faizi) **“Avtomobil yolları təsərrüfatı”** maddələrinə aiddir.

“Azərbaycan Hava Yolları” Dövlət Konserni vasitəsilə bölüşdürülən vəsaitlərin 43,6 mlrd.manatı (9,1 faizi) **“Hava yolu nəqliyyatı”**, 214,5 mlrd.manatı (44,9 faizi) **“Təyyarələrin alınmasında hökumətin payı”** maddələrinə aiddir.

“Naxavtoyol” Dövlət Şirkətinə 11 mlrd.manat, **Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinə** 30 mlrd.manat, **Bakı metropoliteninə** isə 25 mlrd.manat vəsait ayrılıb.

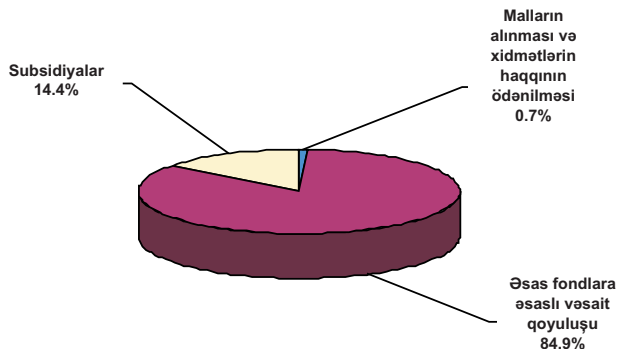
Nəqliyyat və rabitə xərcləri **iqtisadi təsnifatına** görə 3 əsas qrupa bölünür:

1.Əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi;

2. Subsidiyalar və cari ödənişlər (transfərtlər)

2. Əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu.

Nəqliyyat və rabitə xərclərinin iqtisadi təsnifatının strukturu

2005-ci ilin dövlət büdcəsinin “Nəqliyyat və rabitə xərcləri” funksional xərc bölməsi üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin 3,4 mlrd.manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 0,7%-i) əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə yönəldiləcək. Əsas fondlara əsaslı vəsait qoyuluşu 405,5 mlrd. manat (84,9%), subsidiyalar isə 68,6 mlrd. manat (14,4%) proqnozlaşdırılır.

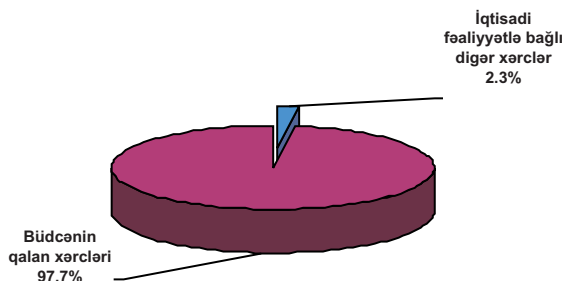
“Nəqliyyat və rabitə xərcləri” bölməsinə ayrılan vəsaitlərin 17,6%-i (84 mlrd.manat) yolların tikintisinə, 22,4%-i (107 mlrd.manat) isə yolların əsaslı təmirinə yönəldiləcək. Ümumilikdə 2005-ci ildə yolların əsaslı təmirinə və tikintisinə 191 mlrd.manat vəsait xərclənəcək. Bu vəsaitin 150 mlrd.manatı Nəqliyyat Nazirliyi, 11 mlrd.manatı “Naxavtoyol” Dövlət Şirkəti, 30 mlrd.manatı Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin payına düşür.

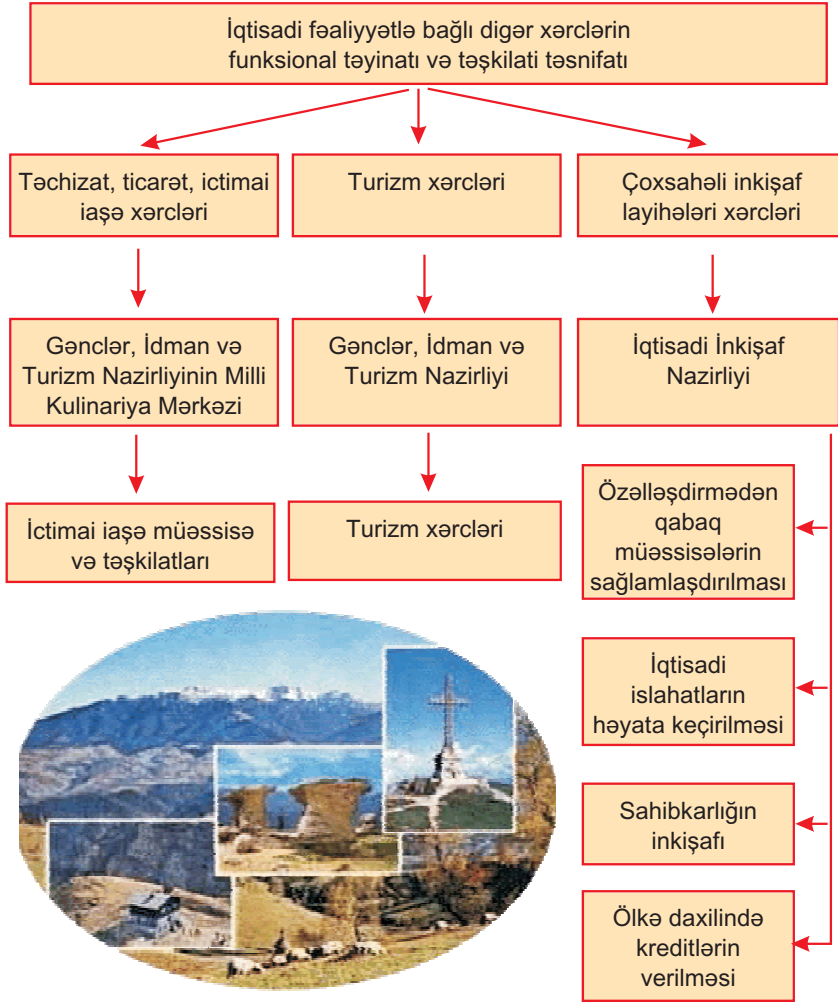
İqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclər

2005-ci ilin dövlət büdcəsində iqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclər 227,8 mlrd. manat məbləğində nəzərdə tutulub ki, bunun da məcmu büdcə xərclərinin 2,3 faizini təşkil edir. 2004-cü ildə bu bölmə üzrə xərclər 143,3 mlrd. manat proqnozlaşdırılıb ki, bu da növbəti ilin göstəricisindən 84,5 mlrd. manat və ya 59 faiz azdır.

İqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclərin büdcə xərclərində payı

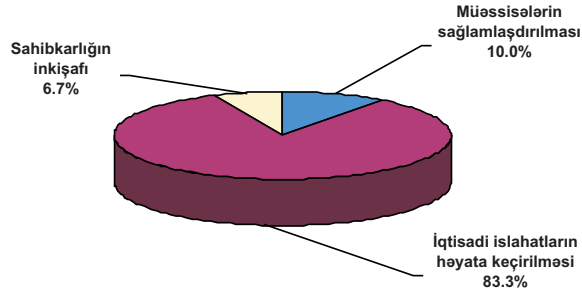
2005-ci ildə “iqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclər” bölməsinə yönəldilməsi nəzərdə tutulan dövlət büdcəsi vəsaitlərinin 0,3 mlrd. manatı (0,1 faizi) **təchizat, ticarət, ictimai iaşə**, 3,5 mlrd. manatı (1,5 faizi) **turizm**, 224 mlrd. manatı (98,3 faizi) **çoxsahəli inkişaf layihələri**, 15 mlrd. manatı (6,6 faiz) isə xərclərinin payına düşür.

“İqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclər” bölməsi üçün nəzərdə tutulan xərclərin 3,8 mlrd.manatı (1,7 faizi) **Gənclər, İdman və Turizm Nazirliyi**, 224 mlrd.manatı (98,3 faiz) isə **İqtisadi İnkişaf Nazirliyi** vasitəsilə bölüşdürüləcək.

“Çoxsahəli inkişaf layihələri” xərclərin 22,5 mlrd.manatı (10 faizi) özəlləşdirmədən qabaq müəssisələrin sağlamlaşdırılmasına,

186,5 mlrd.manatı (83,3 faizi) İqtisadi islahatların həyata keçirilməsinə, 15 mlrd.manatı (6,7 faizi) sahibkarlığın inkişafına yönəldiləcək.

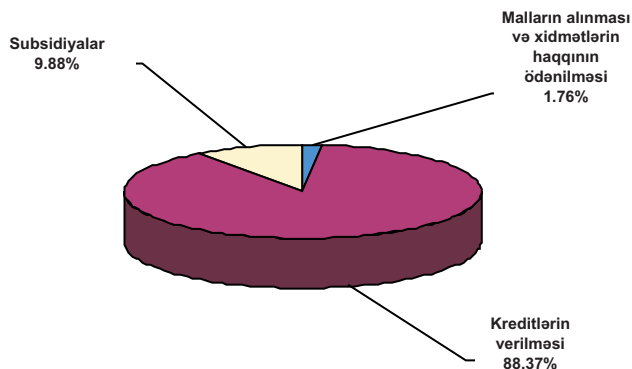
İqtisadi islahatların həyata keçirilməsi ilə bağlı ayrılan vəsaitlərin 99,9%-i (186,3 mlrd.manat) ölkə daxilində kreditlərin verilməsinə yönəldiləcək.

İqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclər **iqtisadi təsnifatına** görə 3 əsas qrupa bölünür:

- 1.Əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsi;
2. Subsidiyalar və cari ödənişlər (transfərtlər)
3. Ölkə daxilində qaytarılan məbləğ çıxıldıqdan sonra kreditlərin verilməsi

İqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclərin iqtisadi təsnifatının strukturu

2005-ci ilin dövlət büdcəsinin "İqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclər" funksional xərc bölməsi üzrə proqnozlaşdırılan vəsaitlərin 4 mlrd.manatı (bölmə üzrə məcmu xərclərin 1,76%-i) əməyin ödənişi, malların alınması və xidmətlərin haqqının ödənilməsinə yönəldiləcək. Bu sahəyə yönəldiləcək vəsaitin 3,25%-ni (0,1 mlrd.manat) əməyin ödənişi fondu, 95,8%-ni (3,8 mlrd.manat) malların alınması və xidmət haqlarının ödənilməsi təşkil edir.

Subsidiyalar 22,5 mlrd. manat (bölmə üzrə məcmu xərclərin 9,88%-i), ölkə daxilində qaytarılan məbləğ çıxıldıqdan sonra kreditlərin verilməsi 201,3 mlrd.manat (88,37%) proqnozlaşdırılır.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	3
Hökumətin əhaliyə 2005-ci il üçün büdcə mesajı	5
Büdcədən hansı sosial qruplar bəhrələnir?	15
Büdcə xərclərinin təsnifatı	18
Ümumidövlət xidmətləri xərcləri	23
Müdafiə xərcləri	27
Məhkəmə hakimiyyəti, hüquq-mühafizə, təhlükəsizlik orqanlarının və prokurorluğun saxlanması xərcləri	28
Təhsil xərcləri	30
Səhiyyə xərcləri	34
Sosial müdafiə və sosial təminat xərcləri	37
Mədəniyyət, incəsənət, kütləvi informasiya və bədən tərbiyəsi xərcləri.	42
Mənzil-kommunal təsərrüfatı xərcləri.	44
Kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıq xərcləri	48
Sənaye və tikinti xərcləri	52
Nəqliyyat və rabitə xərcləri	55
İqtisadi fəaliyyətlə bağlı digər xərclər.	59

Bədii redaktor: *Cəmil ƏLİBƏYOV*
Texniki redaktor: *Samir ƏLİYEV*
Rəssam: *İlqar ABBASOĞLU*
Korrektor: *Tural MƏMMƏDOV*
Operator: *Sona MƏMMƏDOVA*

Yığılmağa verilib 30.11.2004
Çapa hazırlanıb 10.12.2004
Həcmi 4,0 şərti ç.v.
Tiraj 1500

**Kitab “CBS polygraphic production”
mətbəəsində çap olunub.**